

ÖRGÜT GİDER, SORUN KALIR: TÜRKİYE’NİN KÜRT AÇMAZI

İmdat Demir — Filozof Kirpi

ÖZET

“Örgüt Gider, Sorun Kalır: Türkiye'nin Kürt Açmazı”, Terörsüz Türkiye projesini silahsızlanma ile Kürt meselesinin çözümü arasındaki temel ayrım üzerinden eleştirel biçimde inceler. Metnin ana tezi, PKK'nın silahlı varlığının sona ermesinin önemli ve meşru bir güvenlik başarısı olabileceği, ancak bunun tarih, kimlik, vatandaşlık, hukuk, kültür, temsil, ekonomik eşitsizlik ve devlet-toplum güveni gibi çok katmanlı sorunları kendiliğinden ortadan kaldırmayacağıdır. Çalışma, geçmişle yüzleşme ve mağdur merkezli geçiş dönemi adaleti kurulmadan gerçekleştirilecek hukukî kolaylıkların toplumsal barış yerine unutmanın hukukileştirilmesi ve cezasızlık algısı üretebileceğini savunur. Devletin hukuk dışı uygulamaları ile PKK'nın sivillere ve güvenlik görevlilerine yönelik şiddeti aynı ahlâkî ölçüyle ele alınmaktadır. Metin ayrıca eşit yurttaşlık, ana dil, yerel yönetimler, kayyum uygulamaları, dinî kardeşlik söylemi, toplumsal hafıza, zorunlu göç, güvenlik bürokrasisinin ağırlığı, silahsızlanmanın doğrulanması ve bölgesel ekonomik eşitsizlikleri tartışır. Sürecin güvenlik kurumlarının ağırlığı altında kalmasının demokratik siyaseti daraltabileceği; “kardeşlik” söyleminin hukukî eşitliğin yerine geçemeyeceği ileri sürülür. Barış ekonomisinin de yalnız büyük sermaye için rant değil, gençler, kadınlar ve yerel toplum için refah üretmesi gerektiği savunulur. Sonuçta gerçek barışın silahların susmasıyla değil, hakikatin ortaya çıkarılması, mağdurların tanınması, hukukun güçlendirilmesi, demokratikleşme, eşit vatandaşlık ve şiddetin yeniden siyasî değer taşımayacağı bir düzen kurulmasıyla mümkün olacağı ileri sürülür; örgütün tasfiyesi çözümün sonu değil, Türkiye'nin daha ağır demokratik sınavının başlangıcıdır.

1

1. ONTOLOJİK YANILGI: TERÖRÜN BİTMESİ KÜRT MESELESİNİN BİTMESİ MİDİR?

Türkiye'nin “Terörsüz Türkiye” adıyla yürüttüğü yeni sürecin ilk ve belki de en büyük problemi hukukî değil, ontolojiktir: **Neyi sona erdirmeye çalışıyoruz?** Eğer cevap PKK'nın silahlı varlığı, örgütsel kapasitesi ve şiddet üretme imkânı ise hedef açık, ölçülebilir ve meşrudur. Silahların bırakılması, örgütsel yapının tasfiyesi, insanların öldürülmemesi, güvenlik tehdidinin ortadan kaldırılması kendi başına son derece değerlidir. Fakat devlet bu sonucu “Kürt meselesinin çözümü” olarak sunmaya başladığı anda kavramlar birbirine karışır. Çünkü silahlı örgüt bir aktördür; Kürt meselesi ise tarih, kimlik, vatandaşlık, hukuk, kültür, temsil, merkez-çevre ilişkileri ve devlet-toplum güveni içinde oluşmuş çok katmanlı bir ilişkiler alanıdır. Aktörü ortadan kaldırmak, o aktörün üzerinde hareket ettiği tarihsel zemini kendiliğinden ortadan kaldırmaz.

7595 sayılı Millî Dayanışma ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun 10 Ağustos 2026'da TBMM tarafından kabul edildi. Fakat sürecin daha önce hazırlanan TBMM Komisyonu raporunda dikkat çekici bir kabul vardır: mesele sadece güvenlik ve örgütün tasfiyesi ekseninde ele alınmamalı; demokratikleşme, eşit yurttaşlık, hak ve özgürlükler ile ekonomik kalkınma birlikte düşünülmelidir. Bu cümle aslında bütün tartışmanın düğümünü çözer. Devletin kendi raporu bile örgütün tasfiyesi ile toplumsal

meselenin çözümünü birbirinden ayırıyorsa, “silahlar bırakıldı, mesele bitti” denklemi siyasî olarak cazip olsa da düşünsel olarak savunulamaz.

Örgüt ile Meselenin Birbirine Karıştırılması

PKK ile Kürt meselesini özdeşleştirmek iki farklı varlık düzeyini tek kategoriye sıkıştırmaktır. PKK belirli bir tarihte ortaya çıkmış, örgütlenmiş, silahlı mücadele yürütmüş, şiddet uygulamış siyasî-askerî bir yapılanmadır. Kürtlerin Türkiye Cumhuriyeti içerisindeki konumu ise bundan daha eski, daha geniş ve çok daha heterojen bir meseledir. Her Kürt PKK’lı değildir; her Kürt aynı siyasî talebe sahip değildir; seküler, muhafazakâr, milliyetçi, sosyalist, devletçi, muhalif, dindar, liberal veya siyasetten tamamen uzak milyonlarca farklı insanı tek örgütün siyasal ontolojisi içine hapsetmek zaten başlı başına bir indirgemeciliktir.

Aynı hata tersinden de yapılabilir. PKK’nın şiddet tarihini Kürtlerin hak ve özgürlük taleplerinin doğal sonucu gibi sunmak da kabul edilemez. Bir toplumun yaşadığı eşitsizlikler silahlı şiddeti otomatik olarak ahlâken meşru kılmaz. Sivillerin öldürülmesi, insanların korkutulması, zorla insan ve kaynak devşirilmesi, örgüt içi infazlar veya siyasetin silahın vesayetine sokulması herhangi bir demokratik hak talebinin zorunlu uzantısı değildir. Şiddetin reddi ile Kürt meselesinin kabulü arasında mantıksal bir çelişki yoktur. Aksine demokratik bir çözümün ilk şartı, bu iki alanı birbirinden ayırabilecek zihinsel berraklıktır.

Devletin Kategori Hatası

Devlet uzun süre meseleyi güvenlik terminolojisi içerisinde okuduğunda şu varsayım güç kazanır: Terör varsa sorun vardır; terör yoksa sorun da yoktur. Oysa bu denklem devletin kendi tanımından türettiği kapalı bir mantıktır. Bir vatandaş Kürtçe kamusal görünürlüğü tartışıyorsa, yerel yönetimlerin yetkilerinden şikâyet ediyorsa, vatandaşlık tanımını eleştiriyorsa, geçmişte yaşanan devlet uygulamalarının araştırılmasını istiyorsa ya da kendi kimliğinin kamusal alanda daha güçlü tanınmasını talep ediyorsa bunların hiçbirisi ontolojik olarak “terör” değildir. Bu talepler yanlış, aşırı, tartışmalı veya kabul edilemez bulunabilir; fakat demokratik siyaset zaten üzerinde herkesin uzlaştığı konular için değil, ihtilafların şiddete başvurmadan çözülebilmesi için vardır.

Komisyon raporundaki demokratikleşme başlığının varlığı bu nedenle önemlidir. Raporda temel hak ve özgürlüklerin kullanımının önündeki engellerin gözden geçirilmesi, şiddet içermeyen fiillerin terör suçu olarak nitelendirilmemesi ve ifade özgürlüğü alanının genişletilmesi yönünde öneriler bulunmaktadır. Bunlar kabul edildiği anda devlet farkında olsun veya olmasın şunu da kabul etmiş olur: Sorunun bir kısmı örgütün silahlı varlığından bağımsız olarak hukuk ve demokrasi alanında yaşamaktadır.

Silahın Susması Barışın Başlangıcıdır, Tanımı Değil

Silahlı çatışmanın sona ermesi “negatif barış” olarak düşünülebilir: İnsanlar ölmez, bombalar patlamaz, askerî operasyonlar azalır, toplumsal hayat normalleşir. Bunun küçümsenecek hiçbir tarafı yoktur. Bir tek insanın bile ölmemesi siyasî teoriden daha değerlidir. Fakat demokratik barış bundan daha yüksek bir eşığı ifade eder. İnsanların devletle ilişkilerinde kendilerini eşit hissetmeleri, siyasî iradelerinin meşru kabul edilmesi, hukukun kimliğe veya siyasî tercihe göre farklılaşmaması, geçmişte yaşanan acıların konuşulabilmesi ve kimsenin kendi varlığını inkâr etmek zorunda kalmaması gerekir.

İşte “Terörsüz Türkiye” söyleminin epistemik tuzağı burada ortaya çıkar. Kavram hedefi baştan güvenlik alanına yerleştirir. Terörün ortadan kaldırılması başarı ölçütü hâline gelirken demokratikleşme ikinci plana düşebilir. O zaman çok garip bir Türkiye ortaya çıkabilir: PKK silah bırakmış, fakat hukuk devleti güçlenmemiş; terör eylemleri bitmiş, fakat ifade özgürlüğü genişlememiş; örgüt tasfiye edilmiş, fakat vatandaşlık tartışması çözülememiş; dağdaki silah susmuş, fakat şehirdeki insan devlete güvenmemeye devam ediyor. Böyle bir

tabloda güvenlik meselesi büyük ölçüde çözülmüş olabilir; Kürt meselesinin bittiğini söylemek ise kavramsal bir aşırılık olur.

Sorunun Adını Koymaktan Korkmak

Siyasette isimlendirme masum değildir. Bir olguya verdiğiniz ad, hangi çözümlerin düşünülebilir olduğunu da belirler. Meseleyi "terör sorunu" olarak tanımlarsanız asker, polis, istihbarat, ceza hukuku ve silahsızlanma doğal çözüm araçları hâline gelir. "Vatandaşlık ve demokrasi sorunu" dediğinizde anayasa, temsil, özgürlükler ve hukuk devleti gündeme gelir. "Etnik sorun" dediğinizde kimlik ve kültür politikaları öne çıkar. "Bölgesel kalkınma sorunu" dediğinizde yatırım, eğitim ve gelir dağılımı konuşulur. Gerçeklik bunlardan herhangi birine indirgenemeyecek kadar karmaşıktır.

Nitekim Komisyon içindeki siyasî farklılıklar da bu isimlendirme çatışmasını açık biçimde göstermiştir. Bazı üyeler ve partiler "Kürt meselesi"nin terör kavramıyla özdeşleştirilmesine itiraz etmiş; meselenin siyasî, sosyal, ekonomik, kültürel ve tarihsel boyutları bulunduğunu savunmuştur. Bunlar ortak raporun bütünüyle özdeş görüşler değildir; rapor içindeki farklı siyasî tutumların kayıtlarıdır. Tam da bu ihtilaf, Türkiye'nin henüz meselenin ne olduğu konusunda bile ortak bir ontoloji geliştiremediğini göstermektedir.

Kürt Meselesi Kürtlerin "Varlığından" Kaynaklanan Bir Sorun Değildir

Burada tehlikeli bir dil hatasından kaçınmak gerekir. "Kürt sorunu" ifadesi, sanki sorun Kürtlerin kendisiymiş gibi kurulamaz. Sorun bir halkın varlığı değil; devlet, vatandaşlık, kimlik, tarih, güvenlik ve siyasal temsil arasındaki ilişkinin bazı dönemlerde ürettiği çatışmalardır. Bu nedenle sağlıklı kavram "Kürtlerin sorun olması" değil, **Kürt meselesinin devlet-toplum ilişkisinde nasıl üretildiği** sorusudur.

Devletin demokratik görevi Kürtleri Türkleştirmek olmadığı gibi, Kürt siyasî hareketinin demokratik görevi de bütün Kürtleri tek siyasî kimliğe zorlamak değildir. Eşit vatandaşlık her iki homojenleştirme girişiminin de reddini gerektirir. Devlet Kürt'e nasıl Kürt olacağını söylememeli; örgüt veya herhangi bir siyasî yapı da Kürt vatandaşın nasıl düşünmesi gerektiğine karar vermemelidir. Demokratik cumhuriyetin asıl başarısı, insanları aynılaştırmak değil, farklı insanların aynı hukuk altında özgürce yaşayabilmelerini sağlamaktır.

Tasfiye Başarıdır; Çözüm Daha Büyük Bir Kelimedir

PKK'nın silahlı yapısının gerçekten ve doğrulanabilir biçimde sona ermesi Türkiye için tarihî önemde bir gelişme olabilir. Bunu küçümsemek, barış adına yapılan başka bir ideolojik körlük olur. Fakat devletin silahlı örgütün tasfiyesini Kürt meselesinin nihai çözümü olarak sunması da başka türden bir körlüktür. Biri şiddeti romantize eder, diğeri siyasî problemi görünmezleştirir.

Türkiye'nin önündeki esas sınav silahlı aktörü ortadan kaldırdıktan sonra başlayacaktır. Devlet artık "terör var" gerekçesine daha az başvurabileceği bir döneme girerse, Kürt vatandaşların demokrasi, temsil, hukuk, kültür, kimlik ve geçmişle yüzleşmeye ilişkin taleplerine ne cevap verecektir? Sorunun hakiki mahiyeti, silah sustuktan sonra daha çıplak biçimde ortaya çıkabilir.

Terörsüz Türkiye değerli bir hedef olabilir. Fakat **terörsüzlük demokrasi değildir; güvenlik adalet değildir; örgütün tasfiyesi toplumsal barış değildir**. Bunları birbirine eşitleyen siyaset, hastalığın ateşini düşürüp hastayı iyileştirdiğini ilan eden hekim gibidir. Ateş düşmüştür; bu iyidir. Fakat teşhis hâlâ masadadır.

Filozof Kirpi: "Silahın susması barışın sesi değildir; bazen yalnızca daha derindeki meselenin nihayet duyulabilir hâle gelmesidir."

2. HAFIZASIZ BARIŞ: YÜZLEŞMEDEN NORMALLEŞME MÜMKÜN MÜ?

Bir çatışma silahların bırakılmasıyla durabilir; fakat toplumsal hafıza silah bırakmaz. İnsanların kaybettiği çocuklar, yakılmış evler, boşaltılmış köyler, öldürülmüş askerler, öğretmenler, korucular, siviller, faili meçhuller, zorla yerinden edilmeler, örgüt içi infazlar, mayınlar, baskınlar, işkenceler, korkular ve suskunluklar bir siyasî mutabakat imzalandığında ortadan kalkmaz. Türkiye'nin "Terörsüz Türkiye" sürecindeki en ağır sorunlardan biri tam burada belirir: Devlet geleceği hızla kurmak isterken geçmişi hangi usulle ele alacaktır? Geçmiş konuşmadan kapatmak barış mıdır, yoksa üstü örtülmüş bir toplumsal travmanın yeni kuşaklara devredilmesi midir?

Bir toplumun geçmişle yüzleşmesi, kendi tarihini mahkûm etmesi anlamına gelmez. Yüzleşme, devlet düşmanlığı da değildir. Devletin meşruiyeti hatasız olduğuna inanılmasından değil, hata yaptığına bunu araştırabilme ve hukuk içinde düzeltebilme kudretinden doğar. Aynı ölçü PKK için de geçerlidir. Kürtlerin yaşadığı mağduriyetleri anlatmak PKK'nın şiddet tarihini temize çekemez; PKK'nın sivillere ve güvenlik görevlilerine yönelik şiddetini hatırlatmak da devlet eliyle işlenmiş hukuk ihlallerinin üzerini örtemez. Demokratik hafızanın ahlâkî ilkesi nettir: **Failin kimliği mağdurun değerini değiştirmez.**

Hafızanın İki Mezarlığı

Türkiye'de çatışma hafızası uzun yıllar iki ayrı anlatı halinde büyüdü. Bir tarafta şehit cenazeleri, karakol baskınları, mayınlar, öldürülen siviller, öğretmenler, askerler ve polisler üzerinden şekillenen millî güvenlik hafızası vardır. Diğer tarafta köy boşaltmaları, zorunlu göç, gözetiminde kayıplar, faili meçhul cinayetler, işkence iddiaları ve olağanüstü hâl yönetimi altında yaşanan ihlaller üzerinden oluşmuş Kürt hafızası bulunur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye hakkında verdiği bazı kararlarda güneydoğuda evlerin yakılması veya yıkılması, insanların köylerinden ayrılmak zorunda kalması ve etkili hukuk yollarının bulunup bulunmadığı meseleleri doğrudan incelenmiştir. Menteş ve Diğerleri/Türkiye ile Gündem/Türkiye gibi dosyalar, çatışmanın devlet-vatandaş ilişkisinde bıraktığı hukukî tortunun uluslararası yargıya kadar taşındığını gösterir.

Sorun, bu iki hafızadan birini seçmek değildir. Asıl sorun bunların birbirini duymadığı bir toplumda ortak gelecek kurulmaya çalışılmasıdır. Türk anne kendi öldürülen çocuğunun acısını anlatırken Kürt annenin kaybını tehdit olarak görüyorsa; Kürt aile kendi mağduriyetini anlatırken PKK'nın öldürdüğü insanların acısını siyasî propaganda diye küçümsüyorsa ortada barış toplumu değil, karşılıklı mağduriyet kaleleri vardır. Herkes kendi mezarlığının başında haklı, ötekinin mezarlığı karşısında sağırdır.

Barışın ahlâkî bu sağırlığı kırmak zorundadır.

Devletin Hafızası ile Vatandaşın Hafızası Aynı Şey Değildir

Devletler kurumsal hafızalarını güvenlik ve devamlılık üzerinden oluşturur. Vatandaş ise yaşadığı deneyim üzerinden hatırlar. Bu nedenle devletin "dosya kapandı" dediği tarih, mağdur açısından çoğu zaman hiç kapanmamıştır. Bir insan babasının hangi koşullarda kaybolduğunu bilmiyorsa, ailesinin neden köyünden göç ettiğine dair resmî bir açıklama yoksa veya öldürülen yakınının faili bulunmamışsa devletin geleceğe ilişkin kardeşlik çağrısı onda beklenen karşılığı üretmeyebilir.

Bir başka aile açısından da benzer bir soru geçerlidir: PKK tarafından öldürülen çocuğunun, eşinin veya babasının hesabının ne olduğu açıklanmadan, fail ve sorumluluk ilişkisi ortaya konulmadan yapılan hukukî kolaylıklar "barış" adıyla sunulduğunda mağdur ne hissedecektir?

Tam burada cezasızlık tartışması başlar. Cezasızlık sadece "fail hapishaneye girmedir" meselesi değildir. Hakikatin araştırılmaması, sorumluluğun belirlenmemesi, mağdurun tanınmaması ve devletin olup biteni açıklama yükümlülüğünden kaçınması da cezasızlık kültürünün parçalarıdır. Bir suçun faili cezaevinden çıkabilir; fakat toplum o kişinin ne yaptığını, neden yaptığını, mağdurun kim olduğunu ve olayın nasıl

gerçekleştirdiğini bilmeden bu çıkış gerçekleştiğinde ortaya çıkan şey uzlaşma değil, unutmamanın hukukîleştirilmesi olabilir.

Hakikat İntikam Değildir

Geçiş dönemi adaleti tam bu noktada önem kazanır. Birleşmiş Milletler yaklaşımında geçiş dönemi adaleti; mağdurların tanınması, devlet kurumlarına güvenin güçlendirilmesi, insan haklarının korunması ve hukuk düzeninin tahkim edilmesiyle ilişkilendirilir. Hakikat araştırmaları, tazminat, sorumluluk mekanizmaları, kurumsal reformlar ve ihlallerin tekrarını önleme tedbirleri birbirini tamamlayan araçlar olarak görülür. Hakikat komisyonlarının amacı mahkemenin yerini almak değildir; mağdurun başına ne geldiğini kamusal bilgi hâline getirmek ve toplumun geçmişte meydana gelen ağır ihlalleri inkâr edemeyeceği bir kayıt oluşturmaktır. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği hakikat komisyonları, soruşturma komisyonları ve benzeri yapıları "hakikati bilme hakkı"yla ilişkilendirir.

Buradaki temel ayrım çok değerlidir: **Hakikat, intikam değildir.**

Türkiye geçmişi araştırırsa devlet çökmeyecektir. PKK'nın suçları ayrıntılarıyla ortaya konursa Kürt kimliği suçlanmış olmayacaktır. Tam tersine, kimlik ile suç arasındaki bağın koparılması ancak bireysel ve kurumsal sorumluluğun açık biçimde belirlenmesiyle mümkündür. "Devlet yaptı" denildiğinde bütün devlet görevlilerinin; "PKK yaptı" denildiğinde bütün Kürtlerin kolektif suçlu hâline getirildiği kaba anlatıdan çıkış yolu budur. Suçun faili kimse adı konur, mağdur kimse adı konur. Ahlâkî berraklık kolektif suçlama üretmez; sorumluluğu şahsîleştirir ve kurumların rolünü araştırır.

Güney Afrika'nın Verdiği Ders: Af, Hakikatsiz Olmak Zorunda Değildir

Türkiye açısından Güney Afrika örneği özellikle düşündürücüdür. Güney Afrika Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, apartheid dönemindeki ağır insan hakları ihlallerini araştırmak üzere kanunla kuruldu; insan hakları ihlalleri, af ile tazminat ve rehabilitasyon için ayrı mekanizmalar oluşturdu. Af da otomatik değildi: siyasî amaçla bağlantı ve tam açıklama gibi şartlara bağlanmıştı. Bu model kusursuz değildi ve bugün dahi tamamlanmamış adalet tartışmaları sürmektedir; 2026'da Güney Afrika hükûmetinin TRC tarafından belirlenen mağdurlara yönelik konut desteğini devam ettirmesi, geçmişle yüzleşmenin birkaç yıllık bir tören değil, kuşaklar süren kurumsal bir yükümlülük olduğunu gösteriyor.

Buradan Türkiye'ye kopyalanacak mekanik bir model çıkarılamaz. BM'nin kendi rehberi de hakikat komisyonunun her ülke ve her geçiş için uygun olmadığını açıkça belirtir. Fakat alınabilecek güçlü bir ilke vardır: **Cezanın azaltılması veya kaldırılması düşünülüyorsa, bunun karşılığında hakikat ve mağdurun tanınması talep edilebilir.** Barış, devlet ile fail arasında yapılan teknik bir hukuk işlemi olmaktan çıkartılıp toplumun hakikat ihtiyacıyla ilişkilendirilebilir.

Kolombiya deneyiminin önemli derslerinden biri de budur. BM, Kolombiya'daki geçiş dönemi adaleti için mağdurların hakikat, adalet, tazminat ve tekrar etmeme haklarının birlikte güvence altına alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Burada mesele "herkesi hapse atalım" yahut "her şeyi affedelim" ikiliğine hapsedilmez. Asıl mesele, çatışmanın ardından hangi hakikatin ortaya çıkarılacağı ve mağdurun yeni düzenin neresinde duracağıdır.

Palyatif Barışın Büyük Riski

Türkiye'nin önündeki tehlike, siyasal elitlerin anlaşmasıyla toplumsal meselenin çözülmüş kabul edilmesidir. PKK'nın silahlı yapısının tasfiyesi son derece önemli olabilir; fakat eski örgüt mensuplarının hukukî statülerini düzenlemek ile milyonlarca insanın kırk yıllık hafızasını onarmak aynı iş değildir. Birkaç maddelik geçiş hükmü insanın yasını düzenleyemez. Ceza hukuku dosya kapatabilir; anne hafızasını kapatamaz.

TBMM Komisyonu 18 Şubat 2026'da raporunu 47 kabul, 2 ret ve 1 çekimser oyla kabul etti; süreç böylece geniş bir parlamenter mutabakat görüntüsü kazandı. Fakat parlamenter mutabakat, toplumsal yüzleşmenin yerine geçmez. Gerçek soru, çoğunluğun hangi düzenlemeyi kabul ettiği değil, mağdurun bu yeni düzende hakikat sahibi olup olmadığıdır.

Barış, geçmişin unutmak değildir; geçmişin geleceği yönetmesine son verecek kadar dürüst biçimde onunla hesaplaşabilmektir. Bunun için Türkiye'nin devlet görevlilerinin hukuk dışı eylemlerini de PKK'nın cinayetlerini de ideolojik dokunulmazlık alanlarının dışına çıkarması gerekir. Hiç kimsenin acısı ötekenden eksik değildir. Hiçbir siyasî amaç bir çocuğun öldürülmesini haklı kılamaz. Hiçbir "devlet çıkarı" da hukuk dışılığı kutsayamaz.

Yüzleşmenin olmadığı yerde sessizlik olabilir; fakat sessizlik barışın eş anlamlısı değildir. Bazen sessizlik, konuşmasına izin verilmemiş geçmişin uğultusudur.

Filozof Kirpi: "Barış, geçmişin üzerine toprak atmak değildir; o toprağın altında kimin yattığını korkmadan söyleyebilmektir."

3. DEVLET AKLININ SİYASÎ ANATOMİSİ: ÇÖZÜM MÜ, YÖNETİLEBİLİR SORUN MU?

"Terörsüz Türkiye" sürecinin siyasî anatomisine bakıldığında ilk dikkat çeken husus, barışın dili ile süreci yönetecek kurumların niteliği arasındaki gerilimdir. Söylemde kardeşlik, toplumsal bütünleşme, demokrasi ve yeni bir başlangıç öne çıkarken uygulama mimarisinin merkezinde güvenlik kurumları, Millî Güvenlik Kurulu, yürütme organı ve Cumhurbaşkanlığı bulunmaktadır. Bu durum tek başına sürecin antidemokratik olduğunu kanıtlamaz; silahlı bir örgütün tasfiyesi elbette güvenlik kurumlarının uzmanlığını gerektirir. Fakat sorun şurada başlar: **Güvenlik bürokrasisi silahsızlanmayı denetlemekle mi sınırlı kalacaktır, yoksa barışın siyasî ve hukukî sınırlarını da fiilen belirleyen aktöre mi dönüşecektir?**

Önce hukukî durumu doğru tarif etmek gerekir. 7595 sayılı Millî Dayanışma ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun, TBMM tarafından 10 Ağustos 2026'da kabul edilmiş ve 11 Ağustos'ta Cumhurbaşkanlığına gönderilmiştir.

Barışın Kapısının Anahtarı Kimde?

7595 sayılı metnin en belirleyici siyasî tercihlerinden biri daha birinci maddede ortaya çıkmaktadır. Düzenlemenin harekete geçebilmesi için PKK/KCK'nin ve bağlantılı oluşumların fiilî varlıklarına son verdiğinin, kontrol ettikleri silah ve mühimmatı teslim ettiklerinin **güvenlik kurumlarınca tespit edilmesi** ve bu tespitin **Millî Güvenlik Kurulu kararıyla teyit edilerek Resmî Gazete'de yayımlanması** öngörülmektedir. Soruşturma, kovuşturma ve infaz ertelemelerini mümkün kılan hukukî mekanizmanın başlangıç düğmesine böylece yargı veya Meclis değil, güvenlik tespiti ile MGK kararı basmaktadır.

Silahsızlanmanın güvenlik kurumlarınca doğrulanması anlaşılırdır. Bir örgütün silahlarını gerçekten bırakıp bırakmadığını hâkimlerin veya milletvekillerinin dağlarda sayması beklenemez. Fakat burada siyasî teori açısından başka bir mesele vardır: Güvenlik tespiti, hukukî sonuçların doğmasının kurucu şartına dönüşmektedir. Böylece barışın kapısını açan anahtar demokratik müzakereden önce devletin güvenlik epistemolojisine teslim edilmektedir.

Devlet "örgüt tasfiye edildi" dediğinde hukuk hareket edecek, aksi kanaatte olduğunda bekleyecektir. Bunun gerekli bir güvenlik mekanizması olduğu savunulabilir; fakat bağımsız doğrulamanın, şeffaf ölçütlerin ve parlamenter denetimin gücü belirleyici hâle gelir. Çünkü **tespiti yapan ile süreci yöneten aynı devlet aygıtının parçalarıysa, denetim sorusu kaçınılmazdır.**

Yürütmenin Barış Üzerindeki Ağırlığı

Kanunun 7'nci maddesinde oluşturulması öngörülen Kurul bu bakımdan son derece öğreticidir. Kurula Cumhurbaşkanı Yardımcısı başkanlık edecek; Adalet, Dışişleri, İçişleri ve Millî Savunma bakanları ile Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, MİT Başkanı ve MGK Genel Sekreteri katılacaktır. Kurulun sekretaryası da Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği tarafından yürütülecektir. Kurul, süreci değerlendirebilecek, alt komisyonlar oluşturabilecek, örgütün tasfiyesine ilişkin gelişmeleri izleyebilecek ve gerekli gördüğünde adli, idari veya yasal düzenlemeler konusunda talepte bulunabilecektir.

Tablo açıktır: Kurulda insan hakları kurumunun, baronun, üniversitenin, mağdur temsilcisinin, bağımsız hukukçunun veya sivil toplumun zorunlu üyeliği öngörülmemiştir. Merkezde yürütme ve güvenlik devleti vardır.

Burada sorulması gereken soru "MİT neden masada?" değildir. Elbette silahlı örgütün tasfiyesinin konuşulduğu yerde istihbarat teşkilatı bulunacaktır. Asıl soru şudur: **Neden masanın kurumsal ağırlığı neredeyse bütünüyle yürütme ve güvenlik bürokrasisinden oluşmaktadır?**

Barışın askerî tarafının güvenlikçi, siyasî tarafının parlamenter, hukukî tarafının yargısal, toplumsal tarafının ise sivil olması beklenir. Bunların büyük bölümü tek yürütme merkezinin koordinasyonunda toplandığında "barışın devletleştirilmesi" tehlikesi ortaya çıkar.

Meclis Var; Fakat Nerede Duruyor?

Sürecin Meclis ayağını görmezden gelmek haksızlık olur. Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu 18 Şubat 2026'da raporunu 47 kabul, 2 ret ve 1 çekimser oyla kabul etmiş; raporda yasal düzenlemelerin yanı sıra demokratikleşmeye ilişkin ayrı bir bölüm oluşturulmuştur. Komisyonun çalışmaları sırasında farklı toplumsal kesimler dinlenmiş; 18 Kasım 2025 tarihli toplantının kapalı bölümünde İçişleri Bakanı, Millî Savunma Bakanı ve MİT Başkanı milletvekillerine sunum yapmıştır.

Fakat kabul edilen 7595 sayılı metinde TBMM'nin sonraki rolü büyük ölçüde **izleme ve bilgilendirilme** düzeyinde tarif edilmektedir. Kurulun Meclisi düzenli bilgilendirmesi, ayrıca TBMM Başkanlığınca bir İzleme Komisyonu kurulması ve bu komisyonun tavsiyelerde bulunabilmesi öngörülmektedir. İcra, koordinasyon ve değerlendirme yetkisinin merkezinde ise yürütmeye bağlı Kurul bulunmaktadır.

Bu tercih önemlidir. Çünkü barış süreçlerinde meşruiyet sadece "Meclis bir kanun çıkardı" cümlesiyle sağlanmaz. Meclisin süreç boyunca bilgiye erişebilmesi, denetleyebilmesi, hükûmeti sorgulayabilmesi ve yeni siyasî kararların yapımında gerçek aktör olarak kalabilmesi gerekir. Aksi takdirde Parlamento barışın faili değil, yürütmenin kararlarını sonradan izleyen noter makamına dönüşebilir.

Sorun Çözülüyor mu, Yönetilebilir Hâle mi Getiriliyor?

Modern devletler her sorunu ortadan kaldırmak istemez; kimi zaman onu yönetilebilir hâle getirmeyi tercih eder. Çünkü bazı meselelerin kökten çözümü devletin kendi kurumlarını, hukukunu ve iktidar ilişkilerini değiştirmesini gerektirir. Kürt meselesinin gerçekten demokratik çözümü düşünülüyorsa devlet yalnız PKK'nın dönüşmesini bekleyemez; kendisine de dönüp bakmak zorundadır.

Kayyum uygulamaları ne olacaktır? Terör mevzuatının sınırları değişecek midir? İfade özgürlüğü genişleyecek midir? Vatandaşlık tartışması yapılacak mıdır? Yerel yönetimler güçlendirilecek midir? Kürtçenin kamusal ve kültürel konumu nasıl ele alınacaktır? Geçmişteki ağır hak ihlalleri araştırılacak mıdır? Yargının bağımsızlığı ve siyasî temsil üzerindeki baskılar konusunda yapısal düzenlemeler gelecek midir?

Bunların hiçbirinin cevabı "PKK silah bırakacak" değildir.

Bu nedenle sürecin en güçlü eleştirisi, silahsızlanmaya karşı çıkmak değil; **silahsızlanmayı demokratikleşmenin yerine koyma ihtimaline karşı çıkmaktır**. Devlet PKK'yı tasfiye ederken kendi güvenlikçi reflekslerini değiştirmiyorsa sorun çözülmekten çok yeniden biçimlendiriliyor olabilir.

Barışın Partileştirilmesi Tehlikesi

Her büyük barış girişimi iktidara siyasî sermaye üretir. Bu başlı başına gayrimeşru değildir. İnsanların ölmesini sona erdiren bir hükûmet bunun siyasî karşılığını seçmenden bekleyebilir. Problem, barış politikasının iktidarın varlığına bağlanmasıdır.

Sürecin anayasa tartışmalarıyla, seçim stratejileriyle veya iktidar blokunun geleceğiyle ilişkilendirildiğine dair siyasî iddialar bulunmaktadır; ancak bunları kanıtlanmış niyetler gibi yazmak analitik açıdan doğru değildir. Eleştirinin daha sağlam zemini şudur: Süreç, belirli liderlerden ve partilerden bağımsız yaşayabilecek kurumlara bağlanmış mıdır? Yarın iktidar değiştiğinde devam edebilecek kadar hukukileştirilmiş, şeffaflaştırılmış ve toplumsallaştırılmış mıdır?

Bir barış projesi iki veya üç siyasî aktörün iradesine muhtaçsa henüz devlet politikası bile değildir; liderler arasındaki geçici mutabakattır. Demokratik barışın dayanıklılığı, liderlerin birbirine güvenmesinden değil, **kurumların yurttaş hesap vermesinden** doğar.

Devlet Aklının Gerçek Sınavı

Türkiye'nin güçlü güvenlik kapasitesi PKK'nın silahlı varlığının sona erdirilmesinde önemli olabilir. Fakat aynı kapasite, siyasî meselenin tamamını kendi kategorileriyle tanımlamaya başladığında çözümün önünde duvara dönüşebilir. Güvenlik devleti "kim silahlı?", "silah nerede?", "örgütsel bağ sürüyor mu?" sorularını sorar. Demokratik devlet bunlara başka sorular eklemek zorundadır: "Vatandaş neden kendisini dışlanmış hissediyor?", "adalet neden güven üretmiyor?", "geçmiş nasıl onarılacak?", "farklı kimlikler aynı cumhuriyette nasıl eşit yaşayacak?"

Terörsüz Türkiye'nin tarihî niteliğini belirleyecek şey PKK'nın ortadan kalkması kadar, PKK ortadan kalktıktan sonra devletin ne yapacağıdır. Eğer siyasal sistem değişmeden, hukuk güçlenmeden, vatandaşlık demokratikleşmeden ve geçmişle yüzleşmeden yalnızca güvenlik tehdidi azaltılırsa devlet büyük bir güvenlik problemi çözmüş olur; fakat Kürt meselesini çözmüş olmaz.

Çünkü barış, devletin karşısındaki silahın tasfiyesinden ibaret değildir. **Devletin kendi içindeki korkunun, vesayetin ve hukuk dışına çıkma alışkanlığının da tasfiyesidir.**

Filozof Kirpi: "Devletin büyüklüğü düşmanını silahsızlandığı gün değil, düşmanı kalmadığında da hukukla yönetmeyi seçtiği gün anlaşılır."

4. HUKUKUN NEŞTERİ: AF DEĞİLSE NEDİR?

"Terörsüz Türkiye" sürecinin en çetin düğümlerinden biri, siyasetin kullandığı kavramlarla hukukî sonuçların birbirinden ayrıldığı yerde ortaya çıkıyor. 7595 sayılı düzenleme kendisini "af kanunu" olarak adlandırmıyor. Metinde tercih edilen kavramlar soruşturmanın, kovuşturmanın ve infazın **ertelenmesidir**. Ne var ki hukukta bir düzenlemenin niteliğini yalnızca başlığından veya yasa koyucunun ona verdiği addan çıkarmak mümkün değildir. Esas mesele, düzenlemenin kişiler ve cezalar üzerinde hangi sonuçları doğurduğudur. Bu nedenle soruyu daha keskin biçimde sormak gerekir: **Bir insan hakkında soruşturma veya dava yıllarca erteleniyor, süre sonunda dava düşüyor; kesinleşmiş hapis cezasının infazı erteleniyor ve belirlenen süre yeni bir**

terör suçu işlenmeden tamamlandığında ceza infaz edilmiş sayılıyorsa, bunun af kurumuyla ilişkisi nedir?

10 Ağustos 2026'da TBMM tarafından kabul edilen 7595 sayılı kanunla ilgili aşağıdaki değerlendirme, TBMM'nin kabul ettiği mevcut kanun metninin hukukî mimarisine ilişkindir.

Ertelemeden Düşmeye Giden Yol

Kanunun 3'üncü maddesi ilk bakışta klasik bir erteleme mekanizması kurmaktadır. PKK/KCK'nin fiilî varlığına son verdiğinin ve silahların teslim edildiğinin güvenlik kurumlarınca tespit edilmesi, ardından bu tespitin MGK kararıyla teyit edilip Resmî Gazete'de yayımlanması şartıyla belirli suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturmalar beş veya on yıl ertelenecektir. Örgüt faaliyeti çerçevesindeki kasten öldürme suçları ile belirli tarih öncesindeki bazı ağır suçlar kapsam dışında bırakılmıştır.

Fakat düzenlemenin hukukî ağırlığı erteleme kararında değil, sürenin sonunda ortaya çıkmaktadır. Kanunun 5'inci maddesine göre kişi erteleme süresi içerisinde yeniden terör suçu işlemezse **kovuşturmaya yer olmadığı veya davanın düşmesi kararı** verilmektedir. Yani soruşturma yalnızca bekletilmemekte; şart yerine getirildiğinde ceza yargılamasının devam etme imkânı ortadan kaldırılmaktadır.

Kesinleşmiş mahkûmiyetlerde sonuç daha dikkat çekicidir. Kanunun 6'ncı maddesi kapsamındaki cezaların infazı beş veya on yıl ertelenmektedir. Kişi bu dönem içerisinde yeni bir terör suçu işlemezse **verilen ceza infaz edilmiş sayılmaktadır**.

Burada artık sıradan bir infaz ertelemesinden söz etmek güçleşir. Çünkü devlet, fiilen çekilmemiş bir cezanın belirli koşullar altında hukuk düzeni tarafından çekilmiş kabul edilmesini öngörmektedir.

9

Adını Koymadan Af Üretilbilir mi?

Türk hukukunda genel af ile özel af farklı sonuçlar doğurur. Anayasa Mahkemesi kararlarında genel afın kamu davasını ve mahkûmiyetin sonuçlarını ortadan kaldırması; özel afın ise esas olarak kesinleşmiş cezanın infazına etki etmesi üzerinden ayırım yapılmaktadır. Mahkeme ayrıca bir düzenlemenin af niteliğinin yalnızca yasa koyucunun kullandığı kavrama göre değil, meydana getirdiği hukukî sonuçlar bakımından değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin ölçütler geliştirmiştir.

Bu nedenle 7595 sayılı kanunun "kesinlikle afı" yahut "kesinlikle af değildir" biçiminde siyasî sloganlarla tanımlanması yerine hükümlerinin tek tek Anayasa Mahkemesi içtihadı ışığında incelenmesi gerekir. Çünkü düzenleme klasik bir genel afın bütün özelliklerini taşımamakta; kapsam dışı suçlar bırakmakta, koşullar koymakta, belirli süreler öngörmekte ve yeni terör suçu işlenmesi hâlinde mekanizmayı sona erdirmektedir. Buna karşılık soruşturmanın düşmesine ve mahkûmiyet cezasının çekilmeden infaz edilmiş sayılmasına kadar uzanan sonuçlar, **af hukukuna yaklaşan son derece güçlü etkiler** üretmektedir.

İsimlendirme burada siyasî açıdan da önemlidir. "Af" kelimesi toplumda ağır bir psikolojik yük taşır. Şehit aileleri, saldırı mağdurları ve çatışmada yakınlarını kaybeden insanlar bakımından "af" doğrudan adalet duygusunu harekete geçirir. Düzenlemeyi "erteleme" olarak adlandırmak siyaseten daha düşük maliyetli olabilir. Fakat hukuk, kelimelerin makyajına değil sonuçlarına bakmak zorundadır.

Anayasa'nın 87'nci Maddesindeki Kritik Eşik

Anayasa'nın 87'nci maddesi genel ve özel af ilânını TBMM'nin görevleri arasında saymakta ve bunun için **üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunu** aramaktadır. Bu nedenle düzenlemenin anayasal niteliği teknik bir tartışmadan ibaret değildir. Eğer herhangi bir hüküm Anayasa Mahkemesi tarafından maddî anlamda

genel veya özel af niteliğinde görülürse, kanunun kabulünde izlenen çoğunluk ve usul de anayasal denetimin konusu hâline gelebilir.

Bunun sonucu şimdiden “kanun Anayasa’ya aykırıdır” diye ilân edilemez. Böyle bir hüküm ancak yetkili anayasal denetim sonucunda kurulabilir. Fakat soru meşrudur: **Yasa koyucu, af kurumunun doğurduğuna çok yakın sonuçları başka hukukî isimler altında düzenleyerek Anayasa’nın af için öngördüğü özel çoğunluk rejiminin dışına çıkabilir mi?**

Hukuk devleti açısından mesele tam olarak budur. Bir anayasal kurum, yalnızca adını değiştirmek suretiyle anayasal güvencelerden kaçırılamaz.

Eşitlik: Aynı Suç, Farklı Siyasî Tarih

Kanunun başka bir tartışma alanı Anayasa’nın 10’uncu maddesindeki eşitlik ilkesidir. Anayasa, herkesin kanun önünde eşit olduğunu ve hiçbir zümreye imtiyaz tanınamayacağını belirtmektedir.

7595 sayılı metin ise açıkça belirli bir örgüt ve onun faaliyetleriyle bağlantılı suçlar için özel bir hukuk rejimi kurmaktadır. Örgüt kurma veya yönetme, üyelik, bilerek yardım, propaganda, örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlar ve terörizmin finansmanına ilişkin belirli fiiller kanunun alanına girmektedir.

Bu farklılaştırmanın kendiliğinden eşitlik ihlâl olduğu söylenemez. Anayasa hukukunda eşitlik, farklı hukukî durumda bulunan herkese mutlaka aynı hükmün uygulanması anlamına gelmez. Barış ve silahsızlanma gibi olağanüstü bir kamusal amaç, farklı bir düzenleme için nesnel gerekçe oluşturabilir. Fakat devlet bu ayrımın **meşru amaç, ölçülülük ve nesnel gerekçe** bakımından savunulabilir olduğunu göstermek zorundadır.

Çünkü benzer ağırlıkta suç işleyen iki kişiden biri örgütsel barış sürecinin parçası olduğu için cezasını çekmeden “infaz edilmiş” sayılırken diğeri bütün cezasını çekiyorsa, sıradan yurttaşın adalet duygusu kaçınılmaz biçimde şu soruyu soracaktır: **Cezanın ölçüsünü suçun niteliği mi belirliyor, siyasî konjonktür mü?**

Yargı ile Yürütme Arasındaki İnce Sınır

Anayasa’nın 9’uncu maddesine göre yargı yetkisi bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır; 138’inci madde de hâkimlerin görevlerinde bağımsız olduklarını düzenler. Buna karşılık 7595 sayılı kanunun 7’nci maddesi yürütme ağırlıklı Kurula, belirli hak yoksunluklarının kaldırılması için sulh ceza hâkimliği, mahkeme veya infaz hâkimliğine talepte bulunma yetkisi vermektedir. Son kararı yargı mercii verecektir; bu nedenle Kurul doğrudan mahkeme yerine geçmemektedir. Fakat yürütme organının hangi kişilerin hukukî sonuçlarının kaldırılması için harekete geçileceğini belirleyen siyasî bir kapı bekçisine dönüşmesi yine de tartışılmayı hak eder.

Daha çarpıcı hüküm 3’üncü maddededir: MGK kararının yayımlanmasından önce işlenmiş, kanun kapsamındaki suçlarla ilgili olarak daha sonra başlatılacak soruşturmaların yapılması **Kurulun iznine** bağlanmaktadır. Bu hüküm, yürütme ağırlıklı bir organın ceza soruşturmasının başlatılmasına ilişkin alan üzerinde doğrudan filtre oluşturması nedeniyle kuvvetler ayrılığı ve savcılık fonksiyonunun bağımsızlığı bakımından ayrıca incelenmelidir.

Mağdur Hukukun Neresinde?

Kanunun en büyük ahlâkî boşluğu fail hakkında çok ayrıntılı hükümler kurarken mağdur için benzer güçte bir mimari oluşturmamasıdır. Failin soruşturması, davası, infazı, hak yoksunlukları ve gelecekteki statüsü düzenlenmektedir; mağdurun hakikati öğrenmesi, sürece katılması, tazmin edilmesi, psikolojik destek görmesi veya yeniden onarıcı adalet mekanizmasına erişmesi kanunun merkezî eksenini

oluşturmamaktadır. Kanun metninin esas hükümleri bu açıdan failin hukukî statüsünün düzenlenmesine yoğunlaşmaktadır.

İşte "palyatif çözüm" eleştirisinin en güçlü hukukî zemini buradadır. Barış uğruna cezada esneklik düşünülebilir. Tarihte bunun örnekleri vardır. Fakat fail lehine hukukî kolaylık sağlanırken mağdur yalnızca seyirci bırakılırsa devlet barış üretirken adalet açığı oluşturabilir.

Türkiye'nin önündeki mesele "af olsun mu olmasın mı?" sorusundan daha ağırdır. Asıl soru şudur: **Hangi hukukî bedel karşılığında hangi toplumsal barış satın alınmaktadır ve bu bedeli kim ödemektedir?**

Bir barış düzenlemesinin ahlâkî meşruiyeti faili cezaevinden çıkarmasıyla değil; hakikati ortaya çıkarıp çıkarmadığı, mağduru tanıyıp tanımadığı ve hukuku siyasî pazarlığın altına sokup sokmadığıyla ölçülmelidir. Aksi hâlde hukuk, toplumsal yarayı iyileştiren neşter olmaktan çıkar; siyasetin pansuman bezine dönüşür.

Filozof Kirpi: "Adaletin adını değiştirerek barış kurulmaz; cezanın kapısını açıyorsan önce hakikatin kapısını sonuna kadar açacaksın."

5. ETNİK MESELE: KÜRT'Ü GÖRMEDEN KÜRT MESELESİNİ ÇÖZMEK

Türkiye'nin Kürt meselesi karşısındaki en eski siyasî reflekslerinden biri, Kürtleri görmeden meseleyi çözmeye çalışmaktır. Bunun günümüzdeki biçimi artık geçmiş yüzyılın kaba inkâr dili değildir. Kürtçe yayın vardır, Kürtçe siyasî propaganda üzerindeki eski yasaklar büyük ölçüde kaldırılmıştır, Kürtçe kültürel üretim kamusal görünürlük kazanmıştır; devlet de Kürtlerin varlığını inkâr eden eski resmî söylemi büyük ölçüde terk etmiştir. Nitekim TBMM Komisyonu görüşmelerinde AK Parti adına konuşan Hüseyin Yayman, Kürtçe radyo ve televizyon yayınları, dil kursları, özel okullardaki imkânlar ve propaganda yasaklarının kaldırılmasını önceki dönemlere kıyasla önemli demokratik reformlar olarak sıralamıştır. Bu değerlendirme ortak raporun tarafsız tespiti değil, bir iktidar milletvekilinin siyasî değerlendirmesidir; fakat Türkiye'nin inkâr siyasetinden belirli ölçülerde uzaklaşmış olduğunu gösteren tarihsel dönüşümün resmî siyaset içindeki okumasını yansıtmaktadır.

Sorun artık Kürtlerin var olup olmadığını tartışmak değildir. Daha incelikli ve daha zor bir soruyla karşı karşıyayız: **Kürt kimliğinin varlığı hukukî ve siyasî düzen içinde ne anlama gelecektir?** Devlet, "Kürt vardır" diyebilir; Kürtçe müziğe, televizyona ve kültürel faaliyete alan açabilir; fakat vatandaşlık, eğitim, yerel demokrasi, siyasal temsil ve kamusal kimlik meselelerine dokunmadığında etnik problemin merkezine henüz ulaşmış olmaz. Kültürel görünürlük ile siyasî eşitlik aynı şey değildir.

Kürt Kimliği PKK'ya Teslim Edilemez

Her şeyden önce Kürt kimliğini PKK'nın siyasî mülkiyetinden kurtarmak gerekir. Bir örgütün kırk yılı aşan silahlı varlığı, milyonlarca Kürdün kimliğini temsil etme tekeli oluşturmaz. Kürt toplumunun içinde muhafazakârlar, sosyalistler, liberaller, milliyetçiler, dindarlar, sekülerler, iktidarı destekleyenler, muhalifler, örgüte karşı olanlar ve siyasetten uzak duranlar vardır. "Kürtler şunu istiyor" diye başlayan her cümle bu çoğulluğa karşı dikkatle kurulmalıdır.

Devletin yaptığı en büyük hatalardan biri de zaman zaman Kürt kimliğinin siyasî taleplerini güvenlik filtresinden geçirmesi olmuştur. Bir vatandaşın Kürtçe eğitim talebini, yerel yönetimlerin güçlendirilmesini savunmasını, vatandaşlık tanımını tartışmasını veya geçmişteki devlet politikalarını eleştirmesini doğrudan örgütsel aidiyet göstergesi saymak demokratik siyasetin alanını daraltır. Tersinden, PKK'nın da kendisini Kürtlerin doğal ve vazgeçilmez temsilcisi olarak konumlandırması demokratik çoğulluğu gasp eder.

Kürt vatandaşın iki vesayetten de kurtulması gerekir: **Devlet ona nasıl Kürt olacağını söylememeli, örgüt de nasıl Kürt olması gerektiğini dayatmamalıdır.**

Eşit Yurttaşlık: Güzel Bir Söz mü, Hukukî Bir Rejim mi?

TBMM Komisyonunun ortak raporunda "eşitlik temelli vatandaşlık" açık biçimde kalıcı toplumsal barışın unsurlarından biri olarak tarif edilmiş; sürecin yalnız güvenlik ve örgüt tasfiyesiyle sınırlandırılmaması, demokratikleşme, eşit yurttaşlık, hak ve özgürlükler ile ekonomik kalkınmanın birlikte ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu, raporun en önemli kabullerinden biridir. Fakat "eşit yurttaşlık" ifadesi, içi hukukî kurumlarla doldurulmazsa siyasî nezaket cümlesi olarak kalabilir.

Mevcut Anayasa'nın 66'ncı maddesi vatandaşlığı Türk Devletine vatandaşlık bağı üzerinden tanımlar. Bu hüküm hukukî bakımdan etnik köken araştıran bir vatandaşlık sistemi kurmaz; aynı vatandaşlık statüsünü herkes için öngörür. Bununla beraber "Türk" kelimesinin hem hukukî vatandaşlığı hem tarihsel-etnik kimliği ifade edebilmesi, uzun yıllardır siyasî ve anayasal tartışmanın konusudur. Anayasa ayrıca kanun önünde eşitlik ilkesini güvenceye almakta, Türkçeyi devletin resmî dili olarak belirlemekte ve eğitim diline ilişkin güçlü anayasal sınırlamalar taşımaktadır.

Burada iki aşırı uçtan kaçınmak gerekir. Bir tarafta "Türk kelimesi varsa Kürt yok sayılmıştır" kolaycılığı; diğer tarafta "hukuken hepimiz eşitiz, o hâlde hiçbir sorun yoktur" formalizmi vardır. Hukukî eşitlik ile yaşanan eşitlik aynı şey değildir. Bir vatandaşın kimliğini gizlemek zorunda kalmaması, siyasî tercihinin kriminal şüphe üretmemesi, kendi kültürel aidiyetini devletle sadakat arasında seçim yapmak zorunda bırakılmadan yaşayabilmesi eşit yurttaşlığın sosyolojik boyutudur.

Ana Dil Meselesinden Kaçmak

Kürt meselesinin en hassas konularından biri ana dildir. Burada sloganlarla yürümek çözüm üretmez. Türkçenin ortak resmî dil olması ile Kürtçenin korunması, öğrenilmesi, geliştirilmesi ve farklı eğitim modelleri içinde kullanılması birbirini zorunlu olarak dışlayan talepler değildir. Resmî dil devletin ortak kamusal iletişimini düzenler; ana dil ise insanın aile, hafıza ve kültür dünyasının parçasıdır.

Hangi düzeyde, hangi modelle ve hangi hukukî çerçevede ana dil eğitimi verileceği elbette siyasî tartışmaya açıktır. Tam zamanlı çok dilli eğitim, seçmeli dersler, özel öğretim, çift dilli modeller veya kültürel eğitim birbirinden farklı seçeneklerdir. Bunların herhangi birini eleştirmek mümkündür. Fakat meseleyi hiç tartışılmaması gereken bir güvenlik tabusu hâline getirmek başka şeydir.

Komisyonun son toplantısında Mehmet Emin Ekmen, ortak raporda ana dil, vatandaşlık ve yerel yönetimler konularının yeterince yer almamasını açık biçimde eleştirmiş ve bu eksikliğin ancak sürecin "çözüm" değil, esas olarak fesih ve silahlı mücadele süreci sayılması hâlinde anlaşılabileceğini belirtmiştir. Bu söz ortak raporun hükmü değildir; fakat otopsimizin merkezindeki soruyu Meclis tutanaklarına kadar taşımaktadır: **Kök meseleleri konuşmayacaksak neyi çözüyoruz?**

Kayyum: Sandık ile Güvenlik Arasındaki Çatışma

Yerel yönetimler tartışması aynı düğümün başka biçimidir. Devletin terör bağlantısı bulunduğunu düşündüğü bir belediye yöneticisi hakkında soruşturma yürütmesi hukuk devletinde mümkündür. Seçilmiş olmak ceza hukukundan bağışıklık sağlamaz. Ancak suçlanan belediye başkanının yerine merkezî idare tarafından atama yapılması, meselenin yalnız kişi hakkında ceza soruşturması olmaktan çıkıp seçmen iradesine müdahale problemine dönüşmesine yol açar.

Komisyonun ortak raporu da idari vesayet yetkisinin demokratik toplum gereklerine uygun kullanılmasını ve belediye başkanının görevden uzaklaştırılması hâlinde yerine belediye meclisinin seçim yapmasını

sağlayacak mevzuat değişikliğini önermektedir. Bu öneri küçümsenemez. Çünkü devlet kendi raporunda bile güvenlik ihtiyacı ile sandığın meşruiyeti arasında daha demokratik bir denge kurulabileceğini kabul etmektedir.

Terör sona erecekse kayyum rejiminin sürekli bir olağanüstülük tekniği hâline gelmesi daha da zor savunulur. Silahlı vesayet ortadan kalkarken idarî vesayetin güçlenmesi demokratik çözüm sayılamaz.

Tanımak Bölmek Değildir

Türkiye’de kimlik taleplerine karşı en güçlü psikolojik tepki “ülke bölünür” korkusudur. Bu korkuyu küçümsemek yanlıştır; devletlerin toprak bütünlüğü ve ortak siyasî aidiyet üretme ihtiyacı gerçektir. Fakat bütünlüğü yalnız suskunluk üzerinden kurmak da uzun vadede kırılganlık üretir. İnsanların farklılığının kabul edilmesi devletin parçalanması anlamına gelmez. Asıl mesele farklılığın hangi anayasal ve demokratik çerçevede yaşatılacağıdır.

Etnik ayrıcalık ile etnik kimliğin tanınması birbirinden ayrılmalıdır. Bir Kürt vatandaşın diğer vatandaşlardan daha fazla hak sahibi olması eşitliğe aykırıdır; Kürt olduğu için kendi dilini, kültürünü veya tarihsel hafızasını kamusal hayatta ifade edememesi de eşitliğe aykırı bir sonuç üretebilir. Demokratik cumhuriyetin mahareti herkesi aynı kimliğe sokmak değil, **farklı kimliklerin aynı hukuk altında siyasal eşitliğini sağlayabilmektir.**

Terörsüz Türkiye gerçekten yeni bir dönem olacaksa devletin Kürt vatandaşla ilişkisini PKK üzerinden kurmayı bırakması gerekir. PKK’nın silah bırakması Kürtlerin görünmezleşmesinin gerekçesi değil, Kürt meselesinin nihayet silahtan bağımsız konuşulabilmesinin fırsatı olmalıdır. Aksi hâlde örgüt ortadan kaldırılır, fakat örgütün üzerine yerleştiği siyasal boşluk bırakılır.

En büyük paradoks da burada ortaya çıkar: Türkiye, Kürt meselesini çözmek için PKK’yı tasfiye etmeye çalışırken Kürt vatandaşın demokratik taleplerini konuşmazsa, **örgütü siyasetin dışına çıkarırken siyaseti de meselenin dışına çıkarmış olur.**

Filozof Kirpi: "Bir devleti farklılıklar bölmez; farklılıkların konuşulmasını yasaklayan korku böler."

6. TEOPOLİTİK OTOPSİ: "KARDEŞLİK" HUKUKUN YERİNİ TUTAR MI?

"Terörsüz Türkiye" sürecinin en güçlü fakat en az sorgulanan kavramlarından biri **kardeşliktir**. Türk-Kürt kardeşliği, bin yıllık beraberlik, ortak medeniyet, ortak kader, aynı inanç, Malazgirt, Çanakkale, Selahaddin Eyyübî ve Sultan Alparslan üzerinden kurulan tarih anlatısı sürecin siyasî dilinde belirgin bir yer tutmaktadır. TBMM Komisyonu raporu da Türk-Kürt kardeşliğinin tarihî köklerini çözüm arayışının meşruiyet kaynaklarından biri olarak görmekte; Türkler ve Kürtleri "aynı ülkenin yurttaşları", "aynı inancın mensupları" ve ortak medeniyetin varisleri şeklinde tarif etmektedir. Rapor daha sonra Türk, Kürt, Arap, Alevî, Sünnî ve diğer toplumsal kesimleri ortak geleceğin unsurları arasında saymakta; kardeşliğin eşitlik, demokratik katılım, kültürel saygı ve sosyal adaletle güçlendirilmesi gerektiğini de belirtmektedir.

Bu dilin tarihî ve duygusal karşılığı vardır. Anadolu’da Türklerle Kürtlerin uzun süre aynı devletlerde, aynı şehirlerde, aynı ekonomik ağlarda, aynı savaşlarda ve büyük ölçüde müşterek dinî dünyalar içerisinde yaşamış olması göz ardı edilemez. Din, topluluklar arasında düşmanlık üretebildiği gibi güçlü bir dayanışma dili de üretebilir. İslâm’ın ırk üstünlüğünü reddeden ahlâkî öğretisi, insanın haysiyetini etnik kimliğin önüne koyan tarafıyla etnik çatışmanın panzehirlerinden biri olabilir. Fakat teopolitik problem dinin varlığında değil, **dinî kardeşlik söyleminin hukukî eşitliğin yerine geçirilmesinde** başlar.

Kardeşlik Bir Duygudur; Vatandaşlık Bir Haktır

"Kardeşim" dediğim insana sevgi duyabilirim. Fakat kardeşlik hukuk düzeninin kurucu kategorisi değildir. Demokratik devlet vatandaşına onu sevdiği için hak vermez. Vatandaşın hakkı devletin merhametinden, tarihî yakınlıktan, ortak mezhepten veya din kardeşliğinden doğmaz. Hak, insan olmaktan ve vatandaşlık statüsünden doğar.

Bu ayrım hayati önemdedir. Çünkü "Türklerle Kürtler Müslüman kardeşler" cümlesi ilk bakışta barışçıl görünür; fakat hemen ardından şu soru gelir: **Müslüman olmayan Kürt ne olacaktır?** Seküler Kürt, ateist Kürt, Ezidî Kürt, farklı dinî aidiyet taşıyan Kürt yahut kendi kimliğini din üzerinden tarif etmeyen yurttaş bu kardeşliğin neresindedir? Dahası, Alevî bir Kürdün devlet-din ilişkisi hakkındaki tarihî tecrübesiyle Sünnî çoğunluğun tecrübesi aynı değildir. Alevîliği tek bir teolojik kategoriye sıkıştırmak zaten mümkün değildir; mesele burada onun hangi dinî sınıfa yerleştirileceği değil, devletin bütün inanç ve inançsızlık biçimleri karşısında eşit mesafede durup duramayacağıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasal rejimi de cevabı din kardeşliğinde değil vatandaşlık ve eşitlikte aramak zorundadır. Anayasa'nın 2'nci maddesi Cumhuriyeti demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olarak tanımlar; 10'uncu madde dil, ırk, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayrım gözetmeksizin kanun önünde eşitliği güvenceye alır; 24'üncü madde din ve vicdan hürriyetini düzenler. Devlet açısından vatandaşın kardeş olması gerekmez; **eşit olması gerekir.**

"Aynı İnanç" Söyleminin Teopolitik Açmazı

Komisyon raporunun kendi içerisinde ilginç bir gerilim vardır. Bir tarafta laik cumhuriyet ilkesinin tartışılmayacak ortak değerlerden olduğu açıkça belirtilmektedir. Başka bir bölümde ise Türklerle Kürtlerin "aynı inancın mensupları" olduğu ortaklığın unsurlarından biri şeklinde kayda geçirilmiştir. Bu iki önerme mutlaka mantıksal çelişki oluşturmaz; toplumun çoğunluğunun ortak dinî geçmişinden söz etmek laikliğe aykırı değildir. Fakat devletin barış anlatısı bu ortaklığı kurucu siyasî norm hâline getirdiğinde teopolitik sınır aşılır.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Mart 2026 tarihli konuşmasında "dilimiz birdir" ve "dinimiz birdir" ifadelerinin Türk-Kürt kardeşliği anlatısına açıkça eklenmesi, sürecin bazı siyasî aktörler tarafından müşterek iman ve medeniyet çerçevesi içerisinde de anlamlandırıldığını göstermektedir. Bu söylem samimî bir birlik çağrısı olarak okunabilir. Ne var ki demokratik cumhuriyetin sorusu başka olmalıdır: **Dinimiz bir olmasaydı da eşit olacak mıydık?**

Bu soruya tereddütsüz "evet" verilemiyorsa kurulan şey vatandaşlık değil, teopolitik aidiyet rejimidir.

Ümmet, Etnik Milliyetçiliği Aşabilir mi?

İslâm kardeşliği tarih boyunca etnik ayrımları aşabilecek güçlü bir ahlâkî kaynak üretmiştir. Müminlerin kavmî üstünlük iddialarını sınırlayan bir dinî düşünce, Türk ve Kürt milliyetçiliklerinin birbirini mutlaklaştırmasına karşı ciddi bir eleştiri imkânı taşır. Fakat ümmet düşüncesinin modern anayasal devletin yerine geçirilmesi başka problemler doğurur. Ümmet ahlâkî ve dinî bir birlik fikridir; modern vatandaşlık ise farklı inançlara sahip insanların müşterek siyasal kurumlarda eşit haklarla yaşamasını sağlar.

Ümmet kavramı siyasetin kurucu ölçüsüne dönüştüğünde farklı olanı kabul etmenin şartı "bizden olmak" hâline gelebilir. Kürt, Müslüman kardeş olduğu ölçüde kabul ediliyorsa onun etnik kimliği tanınmış değildir; daha büyük bir dinî kimliğin içinde eritilmiştir. Bu, eski etnik asimilasyonun daha yumuşak bir biçimine dönüşebilir. Dün "hepimiz Türküz" denilerek farklılık görünmezleştirildiyse bugün "hepimiz Müslümanız" denilerek aynı mekanizma başka bir dil içinde yeniden üretilebilir.

İki cümlemin niyeti farklı olabilir; fakat siyasî sonuçları benzeşebilir: bireyin kendi kimliğiyle görünür olmasına ihtiyaç bırakmayan bir üst-kimlik tasarımı.

Sünnîlik Devletin Görünmez Normu Olursa

Türkiye'de teopolitik meseleye yalnız Kürt-Türk ilişkisi üzerinden bakmak da yetersizdir. Sünnî İslâmın kamusal ve kurumsal ağırlığı, Alevî yurttaşların yıllardır dile getirdiği eşitlik tartışmalarını sürecin içine taşır. Eğer yeni toplumsal bütünleşme "ortak din" üzerinden kurulacaksa hangi İslâm yorumu bu ortaklığın dilini belirleyecektir?

Devletin görevi Sünnî ile Alevîyi ayınlıştırmak değildir. Seküler yurttaş dindarlaştırmak da değildir. Dinî insanın inancını kamusal alandan kovmak hiç değildir. Laiklik, din düşmanlığına dönüştüğünde özgürlüğü ihlâl eder; devletin belli bir dinî yorumla fazla özdeşleşmesi de aynı özgürlüğü başka yönden yaralar.

Bu nedenle kalıcı barışın teopolitik ilkesi şu olmalıdır: **Din toplumun barışına ahlâkî katkı sunabilir; devletin vatandaşlık terazisini ise din belirleyemez.**

Kardeşlik Hukuku mu, Eşitlik Hukuku mu?

Komisyon raporu "kardeşlik hukuku" kavramını salt duygusal bir metafor saymadığını, onu eşitlik temelli vatandaşlık, haysiyet, adalet ve güvenle ilişkilendirdiğini açıkça belirtmektedir. Bu yaklaşımın güçlü tarafı, kardeşliği hukuk ve eşitlikle bağlamaya çalışmasıdır. Fakat kavramsal sıralama tersine çevrilmelidir. İnsanlar kardeş oldukları için eşit değildir; **eşit oldukları için kardeşçe yaşayabilirler.**

Bu ayrım küçük görünür, fakat bütün rejim anlayışını değiştirir.

"Kardeşlik" devletin vatandaşına sunduğu sıcak bir siyasî metafor olabilir. "Eşitlik" ise anayasal yükümlülüktür. Birincisi insanların birbirini sevmesini ümit eder; ikincisi birbirlerini sevmeseler dahi aynı haklara sahip olmalarını garanti eder. Demokratik devletin büyüklüğü de burada ortaya çıkar: birbirine benzemeyen, aynı Tanrı'ya inanmayan, aynı tarihi yorumlamayan insanların aynı hukuk altında güvenle yaşayabilmesini sağlamak.

Terörsüz Türkiye'nin dinî söylemi bu sınırı koruyabilirse İslâm kardeşliği çatışmayı yumuşatan güçlü bir ahlâkî sermayeye dönüşebilir. Koruyamazsa kardeşlik, Kürt meselesinin hukukî ve demokratik taleplerini ertelemek için kullanılan sıcak fakat belirsiz bir örtüye dönüşecektir.

Türkiye'nin ihtiyacı "Türk ile Kürt zaten kardeştir, o hâlde mesele yoktur" cümlesi değildir. Daha cesur cümle şudur: **Türk ile Kürt kardeş olmak zorunda değildir; fakat devlet karşısında mutlaka eşittir. Müslüman, Alevî, Sünnî, seküler, inançlı veya inançsız olması bu eşitliği zerre kadar değiştiremez.**

Barışın teolojik vicdanı olabilir; fakat anayasal omurgası hukuk olmak zorundadır.

Filozof Kirpi: "Kardeşlik gönlün faziletidir; eşitlik devletin borcudur. Devlet borcunu ödemediği vatandaştan kardeşlik isteyemez."

7. SOSYOLOJİK OTOPSİ: SİLAH BIRAKILIR, PEKİ HAFIZA NE YAPAR?

Bir silahlı örgüt kendisini feshedebilir, militanlar silahlarını teslim edebilir, devlet operasyonlarını durdurabilir, karakollardaki alarm seviyesi düşebilir. Bunların hiçbirisi kırk yılı aşan çatışmanın toplumda ürettiği insan tiplerini, korkuları, öfkeleri, göçleri, aile hikâyelerini ve kimlik savunmalarını bir gecede ortadan kaldırmaz. Çünkü uzun süreli çatışmalar yalnızca ölüm üretmez; **toplum üretir.** İnsanların nerede yaşayacağını, kiminle evleneceğini, hangi partiye oy vereceğini, devlete nasıl bakacağını, başka bir etnik kimliği nasıl algılayacağını,

çocuğuna hangi hikâyeyi anlatacağını etkileyen bir toplumsal dünya kurar. Türkiye'nin önündeki esas sosyolojik sorun budur: PKK silah bırakabilir; fakat çatışmanın ürettiği toplum silahını nereye bırakacaktır?

TBMM Komisyonu raporu da silahsızlanmanın tek başına yeterli olmayacağını kabul ederek örgüt mensuplarının toplumla bütünleşmesi, ekonomik ve sosyal imkânların geliştirilmesi, adalet ve eşitlik duygusunun bütün kesimlerde kökleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Raporda toplumsal bütünleşmenin sağlıklı ilerlemesinin insanların ortak geleceğe eşit fırsatlarla katılmasına bağlı olduğu ifade edilir. Bu tespit doğrudur; fakat mesele eski örgüt mensuplarının işe yerleştirilmesinden veya ekonomik hayata dönmesinden çok daha geniştir. Toplumsal bütünleşme, yalnız dağdan inenin topluma uyumunu değil, **çatışma tarafından biçimlendirilmiş toplumun kendi geçmişiyle yeniden ilişki kurmasını** gerektirir.

Çatışmanın Coğrafyası Değişti, Hafızası Taşındı

Kürt meselesini hâlâ yalnız Diyarbakır, Hakkâri, Şırnak, Van veya Mardin üzerinden düşünmek, Türkiye'nin son kırk yıldaki sosyolojik dönüşümünü ıskalamaktır. Çatışma, güvenlik sorunları, köylerin boşalması, ekonomik yoksunluklar ve daha geniş iç göç hareketleri sonucunda Kürt nüfusun önemli bir bölümü batıdaki büyük şehirlere taşındı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye hakkında verdiği çeşitli kararlar, güneydoğudaki bazı köylerde evlerin tahrip edilmesi, köylülerin yerlerinden ayrılması ve mülklerine erişememeleri gibi olayların hukukî uyumsuzluklara dönüştüğünü göstermektedir. Doğan ve Diğerleri/Türkiye kararı bu tarihsel sürecin hukuk kayıtlarından biridir.

Göç eden insan yalnız bedenini taşımaz. Dilini, yasını, öfkesini, aile hikâyesini, köyünün adını, devletle yaşadığı deneyimi ve çocuklarına anlatacağı geçmişi de beraberinde götürür. Böylece Kürt meselesinin coğrafyası genişlemiştir. İstanbul'un bir mahallesindeki ikinci veya üçüncü kuşak Kürt genci hiç köy yaşamı görmemiş olabilir; fakat dedesinin boşaltılmış köyünün hikâyesini aile sofrasında dinlemiş olabilir. Benzer biçimde Anadolu'nun başka bir kentindeki genç, PKK saldırısında öldürülen amcasını hiç tanımadığı hâlde aile hafızasında onun yasını devralabilir.

Sosyolojik çatışmanın tehlikeli gücü burada ortaya çıkar: **İnsan bazen yaşamadığı acının mirasçısıdır.**

Aile Hafızası Devlet Arşivinden Daha Uzun Yaşar

Devletler tarihleri tarihlere ayırır: olağanüstü hâl kaldırılmıştır, operasyon tamamlanmıştır, dava kapanmıştır, yeni dönem başlamıştır. Aile hafızasında böyle kesin tarihler yoktur. Evde boş duran bir sandalye, duvardaki bir fotoğraf veya yıllardır cevabı bulunamamış bir ölüm, devletin "geçmiş dönem" dediği şeyi bugünün parçası hâline getirir.

TBMM Komisyonunun şehit aileleri ve gazileri, Diyarbakır Annelerini, Barış Annelerini, Cumartesi Annelerini, insan hakları örgütlerini ve çatışmadan farklı biçimlerde etkilenmiş kesimleri ayrı toplantılarda dinlemiş olması bu toplumsal çoğulluğu resmen görünür kılmıştır. Bu tablo aslında Türkiye'nin hafıza haritasıdır. Aynı çatışmanın içinde çocuğu asker olarak şehit olan anne de vardır, çocuğunun örgüte götürüldüğünü söyleyen anne de, kaybedilmiş yakınının akıbetini soran anne de, yıllardır barış talep eden anne de.

Sorun bunlardan hangisinin "gerçek mağdur" olduğunu seçmek değildir. Böyle bir seçim barışı başlamadan zehirler. Demokratik toplum, farklı acıların birbirini hükümsüzleştirmesine izin vermeden hepsini kamusal hafızanın içine alabilmelidir.

"Taviz Veriliyor" Korkusu ile "Yine Kandırılacağız" Hafızası

Çatışmalar sona yaklaşırken iki karşıt psikoloji güçlenir. Türk toplumunun belirli kesimlerinde "devlet kazandı fakat masada taviz veriliyor" korkusu doğabilir. Örgüt mensuplarına getirilen hukukî düzenlemeler, sembolik jestler veya siyasî müzakereler "şehitlerin hatırasına ihanet" olarak okunabilir. Kürt toplumunun belirli

kesimlerinde ise önceki çözüm girişimlerinin başarısızlığı, güvenlik politikalarının geçmişi ve siyasî kırımlar nedeniyle "devlet yine zaman kazanıyor" kuşkusu gelişebilir.

Bu iki duygu birbirini besler. Biri sertleştikçe diğeri kendi korkusuna kanıt bulur. Türk milliyetçisi Kürt siyasetindeki her talebi yeni bir ayrılıkçılığın başlangıcı sayabilir; Kürt milliyetçisi devletin her güvenlik kaygısını yeni bir inkâr politikasının hazırlığı şeklinde yorumlayabilir. Böylece silahlar susarken **yorum savaşları** devam eder.

Bir devlet kararı bu psikolojik döngüyü tek başına kıramaz. Güven ancak davranışların zaman içerisinde tutarlı biçimde tekrarlanmasıyla oluşur. Devlet hukuka bağlı kaldığını, siyaset şiddetsiz alanda özgürce yapılabildiğini, örgütün gerçekten silaha dönmediğini, mağdurların unutulmadığını yıllar boyunca göstermek zorundadır.

Koruculuk, Eski Örgüt Mensupları ve Yakın Mesafede Yaşamak

Barışın en zor sosyolojik sorularından biri, dün birbirini düşman gören insanların ertesi gün aynı kasabada yaşayacak olmasıdır. Koruculuk sistemi içerisinde PKK'ya karşı mücadele etmiş ailelerle eski örgüt mensupları aynı ekonomik ve sosyal çevrelerde karşılaşabilir. Örgüt şiddetinden zarar görmüş bir insan, yıllar sonra geçmişte örgütte bulunmuş biriyle aynı belediyede, işyerinde veya çarşıda yaşayabilir. Benzer biçimde devlet uygulamalarından zarar görmüş aileler güvenlik bürokrasisine karşı yıllarca taşıdıkları korkuyu hemen kaybetmeyecektir.

İşte "topluma kazandırma" ifadesinin bürokratik sadeliği burada parçalanır.

İnsan yalnızca kimlik kartı verilerek topluma kazandırılmaz. Geçimini sağlayabilmeli, şiddet ağlarından kopabilmeli, geçmişte yaptığı eylemlerle hukukî ve ahlâkî bir ilişki kurabilmeli, toplum tarafından sürekli damgalanmadan yaşayabilmelidir. Mağdur da kendisine "barış geldi, artık sus" denildiğini hissetmemelidir. Aksi takdirde yeniden bütünleşme, fail için yeni hayat; mağdur için zorunlu unutmaya anlamına gelir.

Sosyal Medyanın Yeni Milliyetçiliği

Eski çatışmanın bir başka mirası dijital dünyada yaşayacaktır. Bugünün gençleri 1990'ları hatırlamıyor olabilir; fakat birkaç saniyelik videolar, cenaze görüntüleri, sloganlar, kesilmiş tarih parçaları ve anonim hesapların ürettiği propaganda üzerinden geçmişle ilişki kuruyorlar. Algoritmik ortam karmaşık tarihi basit düşman imgelerine dönüştürmeye son derece elverişlidir.

Böylece örgüt dağılsa bile çatışmanın sembolleri yaşayabilir. Bir provokasyon, bir cenaze, bir slogan veya eski bir görüntü milyonlarca insanın yıllardır biriktirdiği korkuyu birkaç saat içinde harekete geçirebilir. Barış siyaseti bu nedenle yalnız sınırdaki silahı değil, kamusal dildeki nefreti de hesaba katmak zorundadır.

Barış Devlet ile Örgüt Arasında Bitmez

Terörsüz Türkiye'nin en büyük sosyolojik yanılgısı, devlet ile PKK arasındaki meselenin çözülmesi hâlinde toplumun kendiliğinden normale döneceğini varsaymak olur. Toplumun "eski hâline" dönmesi zaten mümkün değildir; çünkü kırk yılın sonunda eski toplum kalmamıştır.

Kurulması gereken şey yeni bir toplumsal ilişki biçimidir. Bunun araçları sadece güvenlik tedbirleri değildir: ortak kamusal alanlar, adil ekonomik kalkınma, ayrımcılıkla mücadele, demokratik siyaset, mağduriyetlerin tanınması, gençler arasında temas, eğitimde çoğulcu tarih bilinci ve şiddeti romantikleştirmeyen bir kültür gerekir. TBMM raporunun "toplumsal kabul" ve demokratik kapasiteyi güvenlik boyutuyla birlikte zikretmesi de sorunun bu genişliğini dolaylı biçimde kabul etmektedir.

Silah bırakmak teknik bir eylemdir. Barış içinde yaşamak ise öğrenilen bir toplumsal ahlâktır. Türkiye birincisini birkaç ay veya birkaç yılda gerçekleştirebilir; ikincisi muhtemelen bir kuşağın emeğini isteyecektir.

Çünkü devlet örgütle anlaşabilir, kanun çıkabilir, ceza dosyaları kapanabilir. Fakat iki komşunun birbirinin acısını meşru görmesini hiçbir kararname emredemez.

Filozof Kirpi: "Silah dağdan iner; nefret insanın içinden. Birincisini devlet toplar, ikincisini ancak adalet ve zaman sökebilir."

8. GÜVENLİK VE ASKERÎ GERÇEKLIK: SİLAHSIZLANMA NASIL DOĞRULANACAK?

Barış üzerine konuşmak kolaydır; silahsızlanmayı doğrulamak zordur. Bir örgütün "silah bıraktım" demesi ile gerçekten askerî kapasitesini tasfiye etmesi arasında büyük bir mesafe bulunur. Türkiye'nin "Terörsüz Türkiye" sürecinin en ciddi güvenlik problemi de burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü PKK kırk yılı aşan tarihi boyunca yalnızca belirli sayıda silahlı insandan oluşmuş bir örgüt değildir; Türkiye, Irak, Suriye ve İran ekseninde farklı yapılanmalar, lojistik ağlar, kamplar, finans kaynakları, siyasî ilişkiler, militan dolaşımı ve ideolojik merkezler üretmiş bir örgütsel ekosistemdir. Dolayısıyla birkaç yüz veya birkaç bin silahın teslim edilmesi, tek başına örgütün askerî ontolojisinin sona erdiğini kanıtlamaz. Asıl soru şudur: **Silah mı bırakılmaktadır, yoksa silahlı kapasitenin yalnızca görünür bölümü mü tasfiye edilmektedir?**

7595 sayılı Millî Dayanışma ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun 18 Ağustos 2026'da Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Kanunun temel mekanizması, PKK/KCK'nin ve bağlantılı oluşumların fiilî varlıklarına son verdiğinin ve kontrol ettikleri bütün silah ve mühimmatı teslim ettiklerinin güvenlik kurumlarınca tespit edilmesine dayanıyor. Bu tespit daha sonra Millî Güvenlik Kurulu kararıyla teyit edilerek Resmî Gazete'de yayımlanacak; ceza hukuku bakımından öngörülen erteleme mekanizmaları esas olarak bundan sonra işlemeye başlayacak. Böylece silahsızlanmanın doğrulanması yalnız askerî bir teknik mesele olmaktan çıkıp insanların özgürlüklerini ve ceza dosyalarının geleceğini belirleyen hukukî bir eşik hâline gelmektedir.

Silah Bırakmak Ne Demektir?

İlk problem tanımsaldır. Bir örgütün silah bırakmış sayılması için ne gerekir? Tüfeklerini teslim etmesi mi? Patlayıcı depolarını açıklaması mı? Komuta merkezlerini kapatması mı? Eğitim kamplarını boşaltması mı? Finansman ağlarını dağıtması mı? Silah üretme ve temin etme kapasitesini ortadan kaldırması mı? Yoksa bunların tamamı mı?

7595 sayılı kanunun 8'inci maddesi, örgüt mensuplarının beraberlerinde getirdikleri veya beyan ettikleri silah, mühimmat, araç, gereç, patlayıcı ve diğer malzemelerin kayıt altına alınacağını; uygulamaya ilişkin usul ve esasların güvenlik kurumlarının görüşü alınarak İçişleri ve Millî Savunma bakanlıklarınca belirleneceğini öngörmektedir. Bu teknik düzenleme gereklidir; fakat epistemik problemi çözmez. Devlet kendisine teslim edilen silahı sayabilir. **Teslim edilmeyen silahı nasıl bilecektir?**

Silahsızlanmanın en zor tarafı budur. Teslim edilen yüz tüfeğin kayıt altına alınması kolaydır; başka bir depoda bin tüfek bulunup bulunmadığını doğrulamak istihbarat meselesidir. Bir örgüt askerî hiyerarşisini görünürde dağıtırken bazı kadrolarını uyuyan hücreler hâlinde koruyabilir. Silahların bir kısmı başka bir ülkeye, başka bir yapıya veya başka bir isim altında örgütlenmiş gruba aktarılabilir. O zaman fizikî silah teslim edilmiş, fakat yeniden silahlanma kapasitesi korunmuş olur.

Sembolik Tören ile Gerçek Tasfiye Arasındaki Mesafe

PKK Mayıs 2025'te fesih kararını açıklamış, Temmuz 2025'te Süleymaniye yakınlarında bir grubun katıldığı sembolik silah imha töreni gerçekleştirilmiş, daha sonra örgüt Türkiye'den çekilmeye ilişkin açıklamalar yapmıştır. Millî Savunma Bakanı Yaşar Güler de Aralık 2025'te bu aşamaları sıralarken ilk silah bırakmayı "sembolik" olarak tanımlamıştır.

Sembolizm barış süreçlerinde değersiz değildir. Silahın yakılması bir dönemin kapandığını ilan eden güçlü bir siyasî ritüeldir. Fakat güvenlik politikası ritüelle yönetilemez. Devletin ihtiyacı görüntü değil, doğrulanabilir veridir.

Kaç silah vardı? Kaçı teslim edildi? Mühimmat stokları nerededir? Patlayıcılar ne oldu? Komuta merkezleri kapatıldı mı? Silahlı kadroların ne kadarı sivil hayata geçti? Bunların ne kadarı başka coğrafyalara kaydı? Örgütün yeniden silahlanmayı mümkün kılacak finans, lojistik ve insan kaynağı kapasitesi devam ediyor mu?

Bunların cevapları olmadan "örgüt tamamen tasfiye edilmiştir" hükmü siyasî bir kanaat olabilir; fakat güvenlik doğrulaması sayılmaz.

Irak, Suriye ve İran: Sınırın Ötesindeki Sorun

PKK'nın tasfiyesinin belki de en zor boyutu örgütün coğrafi yapısıdır. Türkiye'nin güvenlik bürokrasisi de bu problemi başından itibaren kabul etmektedir. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan Temmuz 2025'te Irak, Suriye ve İran'daki silahlı unsurları özellikle zikretmiş; kadroların ve silahların bu alanlardaki geleceğinin izlenmesi gereken meseleler olduğunu söylemiştir. Millî Savunma Bakanlığı da 2026 başındaki açıklamalarında sürecin başarısını PKK ve bağlantılı bütün grupların, Suriye dâhil bulundukları coğrafyalardaki silahlı faaliyetlerinin sona ermesiyle ilişkilendirmiştir.

Buradaki sorun yalnız isim problemidir. Türkiye, YPG/SDG yapıları ile PKK arasında organik bağlantı bulunduğunu savunmaktadır; Suriye sahasının kendine özgü siyasî, toplumsal ve uluslararası dinamikleri ise meseleyi çok daha karmaşık hâle getirmektedir. Ankara'nın güvenlik yaklaşımına göre Suriye'deki silahlı yapıların merkezi yönetime entegrasyonu Terörsüz Türkiye hedefinin kalıcılığı açısından önem taşımaktadır.

Tam da bu nedenle "PKK silah bıraktı" cümlesinin coğrafi sınırı açık olmalıdır. Türkiye içindeki kadrolar mı? Irak'taki örgütsel merkezler mi? KCK çatısı altındaki bütün yapılar mı? Suriye'deki silahlı oluşumlar mı?

Sınırı belirsiz bırakılmış bir tasfiye kavramı, ileride hem devletin hem Kürt siyasetinin birbirini anlamayı ihlâl etmekle suçlayabileceği bir mayın tarlasına dönüşür.

Doğrulamayı Yalnız Devlet Yapsa

7595 sayılı kanunun en tartışmalı yönlerinden biri burada yeniden karşımıza çıkıyor. Örgütün fiilî varlığının sona erdiğinin ve bütün silahların teslim edildiğinin tespiti güvenlik kurumlarına bırakılmış, nihai teyit MGK mekanizmasına bağlanmıştır. Kanun ayrıca oluşturulan Kurula örgütün tamamen tasfiyesi hakkında gözlem raporları üzerinden dönemsel değerlendirmeler yapma yetkisi vermektedir.

Devletin kendi güvenliği konusunda istihbarat ve askerî kapasitesini kullanması doğaldır. Fakat burada başka bir sorun çıkar: Hem tespiti yapan, hem sonuçtan siyasî olarak yararlanan, hem hukukî mekanizmayı harekete geçiren taraf aynı devlet olduğunda doğrulamanın toplumsal güvenilirliği nasıl sağlanacaktır?

Bağımsız veya çok taraflı gözlem mekanizması zorunlu olarak yabancı bir uluslararası kuruluş anlamına gelmez. TBMM'nin gerçek denetim yetkisine sahip bir yapısı, farklı siyasî partilerin temsil edildiği güvenli bir doğrulama komisyonu, gerektiğinde teknik uzmanlar ve parlamentoya verilen periyodik raporlar

düşünülebilir. Hassas istihbaratın kamuya açıklanmaması anlaşılabilir; fakat **gizlilik ile denetimsizlik aynı şey değildir.**

Güvenlik Kaygısını Küçümsemek Barışa Zarar Verir

Sürecin demokratikleşme boyutunu savunmak, güvenlik kaygısını küçümsemeyi gerektirmez. Devlet geçmişte ağır hukuk ihlalleri yapmış olabilir; bu gerçek PKK'nın yeniden silahlanma ihtimaline karşı tedbir alınmasını gayrimeşru kılmaz. Benzer şekilde PKK'nın ağır şiddet geçmişinin bulunması da Kürtlerin demokratik taleplerini gayrimeşru yapmaz.

Barışın olgunluğu tam bu iki cümleyi birlikte kurabilmektedir.

Devlet silahın gerçekten bırakıldığından emin olmalıdır. Fakat bu güvenlik ihtiyacı, demokratik siyaseti sürekli "ya yeniden terör başlarsa" korkusuyla rehin alamaz. Aksi hâlde paradoksal bir durum ortaya çıkar: örgüt silah bırakır, fakat devlet barış dönemini de savaş hukukunun psikolojisiyle yönetmeye devam eder.

Askerî teyakkuzun sonsuza kadar siyasî rejim hâline gelmesi barış değildir.

Silahsızlanmanın Gerçek Ölçütü

Gerçek tasfiye yalnız Kalaşnikofların sayılmasıyla ölçülemez. Örgütsel emir-komuta zincirinin sona ermesi, zorla insan devşirme ve finansman yöntemlerinin bitmesi, silahlı eğitim altyapısının kaldırılması, gizli depoların tasfiyesi, militan hareketliliğinin durması ve siyasî taleplerin şiddet dışı alana taşınması gerekir. Devlet de karşılığında hukukî siyasetin alanını genişletmek zorundadır. Çünkü silahın bırakılmasını isteyip barışçıl siyasetin önünü kapatan bir rejim, şiddetin yeniden meşruiyet üretmesine istemeden zemin hazırlayabilir.

20

Türkiye'nin güvenlik bakımından en büyük başarısı örgütün bir törenle silah yakması olmayacaktır. Asıl başarı, **silahın yeniden siyasî değer taşımadığı bir toplumsal düzen kurabilmektir.**

Silahsızlanma devlet açısından doğrulanabilir olmalı; Kürtler açısından aşağılanmaya, Türkler açısından aldatılmışlık duygusuna dönüşmemeli; hukuk açısından da kapalı kapılar ardındaki istihbarat kanaatlerinin sınırsız hükmüne bırakılmamalıdır.

Barış romantizm istemez; güvenilir kurum ister. Güvenlik ise yalnız güçlü devlet istemez; denetlenebilir devlet ister.

Filozof Kirpi: "Silahı teslim almak kolaydır; silaha yeniden ihtiyaç duyulmayacak bir devlet ve toplum kurmak asıl güvenliktir."

9. BARIŞIN İKTİSADI: ÇATIŞMANIN MALİYETİNDEN BARIŞ RANTINA

Silahlı çatışmaların ekonomisi yalnızca silaha, operasyona, karakola ve güvenlik bütçesine harcanan paradan ibaret değildir. Çatışmanın gerçek faturası çoğu zaman devlet muhasebesinde görünmeyen yerlerde birikir: yatırım yapılmayan şehirde, terk edilen köyde, okuyamayan çocukta, iş bulamadığı için göç eden gençte, ekilmeyen arazide, kurulmamış fabrikada, kapanan sınır ticaretinde, turizm potansiyelini kullanamayan kentte ve geleceğini başka bir coğrafyada arayan insanın hayatında. Türkiye'nin kırk yılı aşan PKK çatışmasının ekonomik maliyetini tek bir rakamla ifade etmek bu nedenle yanıltıcıdır. Kamuoyunda farklı dönemlerde çok büyük maliyet tahminleri dolaşıma sokulmuştur; fakat savaşın doğrudan askerî maliyeti ile kaçırılmış yatırım, göç, insan sermayesi kaybı ve bölgesel geri kalmışlığın birbirinden ayrılması gerekir. Asıl

soru “terör kaç milyar dolara mal oldu?” değildir. Daha derindeki soru şudur: **Çatışma hiç yaşanmasaydı Türkiye'nin doğusu ve güneydoğusu bugün nasıl bir ekonomik coğrafya olabilirdi?**

Bu sorunun kesin cevabı yoktur; fakat mevcut eşitsizlik bize güçlü ipuçları verir. TÜİK'in 2024 il bazında GSYH verilerinde Türkiye genelinde kişi başına GSYH 503 bin 76 TL iken Van'da 203 bin 49 TL, Ağrı'da 194 bin 660 TL, Şanlıurfa'da 188 bin 144 TL olarak hesaplanmıştır; Şanlıurfa, Ağrı ve Van kişi başına GSYH bakımından listenin son sıralarında yer almaktadır. Bu farkı doğrudan teröre bağlamak bilimsel olmaz. Eğitim yapısı, nüfus artışı, sermaye birikimi, sanayileşme tarihi, ulaşım, tarımsal yapı, kurumsal kapasite ve merkezî kalkınma politikaları da belirleyicidir. Fakat onlarca yıl süren güvenlik krizinin bu yapısal dezavantajların üzerine ek bir maliyet bindirmediğini söylemek de gerçekçi değildir.

Çatışmanın Görünmeyen Vergisi

Bir bölgede şiddet sürekli ihtimal hâline geldiğinde ekonomi geleceği hesaplamakta zorlanır. Sermaye belirsizliği sevmez. Fabrika kuracak girişimci üretimin on veya yirmi yıl sonraki şartlarını görmek ister; turist güvenlik algısına bakar; çiftçi arazisine erişebileceğini bilmek ister; genç ailesinin yaşadığı şehirde gelecek görebilmelidir. Çatışma bütün bunların üzerine görünmeyen bir vergi koyar.

Bu verginin adı risk primidir; fakat toplumsal karşılığı bundan daha büyüktür. Bir şehir sürekli güvenlik meselesi üzerinden anıldığında ekonomik kimliği de bundan etkilenir. Diyarbakır yalnız sanayi, kültür, tarım, gastronomi ve tarih şehri olarak değil “çatışma coğrafyasının merkezi” olarak algılanırsa sermaye kararları da bu imge tarafından şekillenir. Hakkâri, Şırnak veya Mardin'in ekonomik potansiyeli, yıllarca güvenlik haritasının arkasında görünmez hâle gelebilir.

Terörün sona ermesi bu görünmeyen vergiyi azaltabilir. Fakat şiddetin sona ermesi kalkınmayı otomatik olarak üretmez. Silahın susması yatırım için gerekli şartlardan biridir; fabrika, okul, üniversite niteliği, hukuk güvenliği, ulaşım altyapısı, finansmana erişim ve nitelikli işgücü başka meselelerdir.

Barış kapıyı açar; kalkınma o kapıdan kendiliğinden içeri girmez.

Barış Rantı Kimin Cebine Girecek?

Tam burada daha rahatsız edici bir soru sormak gerekir. Terör sona erdiğinde bölgedeki ekonomik değer artışından kim yararlanacaktır?

Uzun süre güvenlik riski nedeniyle düşük değerlenmiş araziler, şehir çeperleri, turizm alanları, maden sahaları, enerji güzergâhları ve ticaret bölgeleri yeni dönemde hızla değer kazanabilir. Devlet büyük altyapı yatırımlarına girişebilir; inşaat şirketleri, enerji firmaları, madencilik kuruluşları ve büyük sermaye grupları bölgeye daha fazla yönelebilir. Bunların kendisi kötü değildir. Sermaye ve yatırım olmadan kalıcı istihdam üretmek mümkün değildir. Sorun, barışın ekonomik meyvelerinin bölgenin insanından önce büyük sermaye ağları tarafından toplanması ihtimalidir.

Bu ihtimale **barış rantı** diyebiliriz.

Silahların sustuğu coğrafyada toprak fiyatları yükselirken köylü toprağını kaybediyorsa, turizm gelişirken yerel halk düşük ücretli hizmet emekçisine dönüşüyorsa, maden yatırımları büyürken su kaynakları ve meralar tahrip ediliyorsa, enerji hatları geçerken köyler ekonomik karşılık alamıyorsa ortaya barış ekonomisi değil, çatışmasızlığın yeni bir sermaye rejimi çıkar.

Dünün olağanüstü hâl coğrafyası yarının olağanüstü rant coğrafyasına dönüşmemelidir.

İnşaat Kalkınma Değildir

Türkiye'nin bölgesel kalkınma anlayışındaki temel tehlikelerden biri, kalkınmayı fizikî yatırım miktarıyla ölçmektir. Yol, havaalanı, hastane, baraj, konut ve kamu binası gereklidir; fakat bunların toplamı kalkınma değildir. Kalkınma insanın kapasitesinin genişlemesidir.

Bir genç nitelikli eğitim alabiliyor mu? Üniversite mezunu olduğunda kendi şehrinde meslek sahibi olabiliyor mu? Kadın ekonomik hayata katılabiliyor mu? Çiftçi katma değerli üretim yapabiliyor mu? Küçük işletme büyük şirketlerle rekabet edebiliyor mu? Çocuğun geleceği ailesinin sınıfsal konumundan ne ölçüde bağımsızlaşabiliyor?

Türkiye'nin gelir üretimindeki bölgesel farklılıkları sürmektedir; TÜİK'in 2024 il GSYH verileri de ekonomik faaliyetin birkaç büyük merkezde yoğunlaşmaya devam ettiğini, ilk beş ilin toplam GSYH'nin yüzde 53'ünü oluşturduğunu göstermektedir. Terörsüz Türkiye gerçekten toplumsal bütünleşme hedefliyorsa mesele doğruya daha fazla beton dökmek değil, **ekonomik merkez-çevre ilişkisini dönüştürmek** olmalıdır.

Gençlik: Barışın Ekonomik Mihenk Taşı

Silahlı çatışmanın geleceğini belirleyen en önemli kesim gençlerdir. İşsiz, eğitimsiz, siyaseten dışlanmış ve hayatına anlamlı bir gelecek kuramayan genç nüfus yalnız ekonomik problem değildir; radikalleşmenin de kolay hedefidir. Hiçbir ideoloji yoksulluğun otomatik sonucu değildir, fakat gelecek duygusunun kaybı şiddet örgütlerinin insan devşirebildiği toplumsal boşlukları büyütebilir.

Bu yüzden terörle mücadele sadece örgütün insan kaynağını fizikî olarak kesmek değildir. Örgütün vaat ettiği aidiyet, statü ve hayat anlamının karşısına demokratik toplumun daha güçlü bir gelecek teklifini koyabilmek gerekir.

Bir Kürt genci için "silaha gitme" demek yetmez; "burada yaşayabilir, okuyabilir, çalışabilir, siyasete katılabilir ve haysiyetli bir hayat kurabilirsin" diyebilen bir cumhuriyet gerekir.

Bu, güvenlik politikasının ekonomik tercümesidir.

Kadın Olmadan Barış Ekonomisi Kurulamaz

Bölgesel kalkınmanın başka bir ölçüsü kadınların ekonomik bağımsızlığıdır. Kadının emeğini yalnız aile içi ücretsiz emeğe hapseden bir kalkınma modeli, kişi başına gelir artsa bile toplumsal özgürleşme yaratmaz. Meslek eğitimi, çocuk bakım hizmetleri, güvenli ulaşım, kooperatifler, tarımsal üretim, dijital işler ve yerel girişimcilik kadınların ekonomik hayata daha güçlü katılımı için merkezi önem taşır.

Barışın kadın açısından anlamı sadece oğlunun, eşinin veya kardeşinin ölmemesi değildir. **Kendi hayatı üzerinde ekonomik karar verebilmesidir.**

Bu nedenle barışın iktisadı toplumsal cinsiyet körü kurulamaz; aksi hâlde erkeklerin yaptığı savaştan erkek sermayesinin yönettiği barış ekonomisine geçilmiş olur.

Sınır Ekonomisi ve Yeni Bölgesel Ufuk

Terörün kalıcı biçimde sona ermesi, Türkiye'nin Irak ve Suriye ile ekonomik ilişkileri açısından da yeni imkânlar doğurabilir. Güvenli ulaşım koridorları, sınır ticareti, lojistik, tarım, turizm ve bölgesel üretim ağları doğu ve güneydoğu şehirlerini Türkiye'nin "son noktaları" olmaktan çıkarıp Orta Doğu'ya açılan ekonomik merkezlere dönüştürebilir. Bunun gerçekleşmesi ise bölgesel jeopolitiğin istikrarına, hukuk güvenliğine ve sınırların ticaret kadar güvenlik bakımından da yönetilebilir olmasına bağlıdır.

Burada zihniyet değişikliği gerekir. Hakkâri'yi Ankara'dan uzak bir çevre ili olarak görmek başka şeydir; Irak ve İran'a açılan stratejik bir ekonomik kavşak olarak görmek başka şeydir. Mardin'i sorunlu sınır coğrafyası olarak görmek başka, Mezopotamya'nın kültür ve turizm merkezlerinden biri olarak değerlendirmek başkadır.

Barış coğrafyanın anlamını değiştirebilir.

Barışın Ekonomik Ahlâkı

Terörsüz Türkiye, bölgenin yalnız güvenlik riskini düşürüp toprağını yatırımcı açısından değerli hâle getirirse eksik bir başarı olacaktır. Devletin görevi "sermaye gelsin" demekten ibaret değildir. Gelen sermayenin ürettiği değer yerel toplumla nasıl paylaşıldığını, çevreyi nasıl etkilediğini, hangi istihdamı yarattığını ve bölgesel eşitsizliği azaltıp azaltmadığını da sorgulamak zorundadır.

Barışın gerçek ekonomik göstergesi borsa, arsa fiyatı veya ihale hacmi değildir. Bir çocuğun doğduğu şehir yüzünden hayata birkaç adım geriden başlayıp başlamadığıdır.

Türkiye kırk yıllık çatışmanın sonunda askerî harcamadan tasarruf ederek değil, **insan kapasitesine yatırım yaparak** kazanacaktır. Güvenlik bütçesindeki muhtemel rahatlamanın bir kısmı eğitim, bilim, tarım, kadın istihdamı, genç girişimciliği ve yerel kalkınmaya yöneltilirse silahın susması toplumsal refaha çevrilebilir. Aksi hâlde barış gelir; rant büyür; eşitsizlik yerinde kalır.

Ve o zaman devlet terörü bitirmiş olabilir, fakat terörün beslendiği bazı toplumsal yaraları açık bırakmış olur.

Filozof Kirpi: "Barışın kazancı şirket bilançolarında değil, çocuğun geleceğinde görünmüyorsa savaş bitmiş, adaletsizlik yalnızca elbise değiştirmiştir."

23

10. PSİKOLOJİ, ADALET VE DEMOKRATİK BARIŞ: PALYATİF ÇÖZÜMDEN KURUCU ÇÖZÜME

Türkiye'nin "Terörsüz Türkiye" projesini bütün katmanlarıyla inceledikten sonra geriye kaçınılmaz bir hüküm sorusu kalıyor: **Ortaya konulan hukukî ve siyasî mekanizma Kürt meselesini çözmeye mi yönelmiştir, yoksa PKK'nın silahlı varlığını tasfiye ederek çatışmayı sona erdirmeye mi?** İkisi birbirinden önemsiz değildir; fakat aynı şey de değildir. TBMM tarafından kabul edilen 7595 sayılı kanunun kendi amaç maddesi bile düzenlemenin merkezine PKK/KCK ve bağlantılı oluşumların fiilî varlığının sona erdiğinin, silah ve mühimmatın teslim edildiğinin tespitini; ardından soruşturma, kovuşturma ve mahkûmiyet hükümlerinin infazına ilişkin geçiş rejimini yerleştiriyor. Kanun bu bakımdan açık konuşmaktadır: Bir **silahsızlanma ve ceza hukuku geçiş rejimi** kurmaktadır. Kürt meselesinin tarihî, kültürel, anayasal ve siyasî bütünü çözdüğü iddiası kanunun maddî kapsamından çıkarılamaz.

Tam tersine, Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun kendi raporu daha geniş bir problem alanını kabul etmektedir. Raporda sürecin güvenlik ve örgütün tasfiyesiyle sınırlandırılmaması; demokratikleşme, eşit yurttaşlık, hak ve özgürlükler ile ekonomik kalkınmanın beraber düşünülmesi gerektiği açıkça kaydedilmiştir. Daha ileride şiddet içermeyen fiillerin terör suçu sayılmaması, ifade özgürlüğünün güçlendirilmesi, toplantı ve gösteri hakkının genişletilmesi ve ilgili mevzuatın yeniden ele alınması önerilmektedir. Böylece devletin hazırladığı rapor ile kabul edilen kanunun ağırlık merkezleri arasında dikkat çekici bir mesafe ortaya çıkıyor: **rapor demokratikleşme ufkunu açıyor, kanun esas olarak örgütsel tasfiye ile ceza hukukunu düzenliyor.**

Çatışmanın Psikolojik Enkızı

Kırk yılı aşan çatışmanın sonlandırılması bir tarih verilerek gerçekleşebilir; travmanın sonlandırılması için takvim yapılamaz. İnsan belleği devletin hukuk takvimine uymaz. Öldürülmüş oğlunun fotoğrafını oturma odasında tutan anne açısından mesele bir "önceki dönem" değildir. Köyünden ayrılmak zorunda kalmış yaşlı insan için geçmiş, tapu kaydından daha canlı olabilir. Babasını PKK saldırısında kaybetmiş çocukla yakınına hukuk dışı bir devlet uygulamasında yitirdiğini düşünen çocuk farklı hikâyeler taşır; ikisi de büyüdüğünde kendi acısını siyasal kimliğinin parçasına dönüştürebilir.

Bu nedenle toplumsal barışın en tehlikeli düşmanlarından biri **mağduriyet rekabetidir**. "En çok biz acı çektik" cümlesi ilk bakışta yas cümlesidir; kısa süre sonra karşı tarafın acısını küçültmenin aracına dönüşebilir. Şehit ailesinin acısını tanımadan Kürtlerin yaşadığı tarihsel mağduriyetlerden söz etmek ne kadar eksikse, devletin hukuk dışına çıktığı dönemleri konuşmayı "terör propagandası" sayarak bastırmak da o kadar sakattır. Barış, acıların birbirine karşı delil olarak kullanılmasından vazgeçildiği zaman başlayabilir.

Komisyon raporu bile silahların susmasının kırılganlıkları kendiliğinden onarmayacağını, yeniden bütünleşmenin adalet duygusunu zedelememesi gerektiğini; eğitim, istihdam ve psikososyal desteğin gerekli olduğunu açıkça kaydetmektedir. Raporda toplumsal psikolojinin yönetimi sürecin önemli meselelerinden biri sayılmaktadır. Bu kabul önemlidir. Fakat toplumsal psikoloji "yönetilecek" bir kitle mühendisliği alanı olarak görülmemelidir. İnsanlara ne hissetmeleri gerektiğini söylemek travmayı iyileştirmez. Devletin görevi hatırlamayı kontrol etmek değil, **hakikatin konuşulabileceği güvenli hukuk alanını kurmaktır**.

Cezasızlık mı, Geçiş Dönemi Adaleti mi?

24

7595 sayılı rejime yöneltilebilecek en güçlü eleştirilerden biri burada ortaya çıkıyor. Soruşturma, kovuşturma ve infaz bakımından özel düzenlemeler yapılması barış süreçlerinde bütünüyle anlaşılmaz değildir. Silahlı örgütün çözülmesi bazen klasik ceza adaletinin tek başına karşılayamayacağı geçiş hükümleri gerektirebilir. Fakat failin geleceğini ayrıntılı biçimde düzenleyip mağdurun hakikat, tanınma, tazmin ve katılım taleplerini güçlü bir kurumsal mekanizmaya bağlamamak ciddi bir meşruiyet açığı üretir.

Birleşmiş Milletlerin geçiş dönemi adaleti yaklaşımında **hakikat, adalet, tazmin ve ihlallerin tekrarını önleyecek güvenceler** birbirini tamamlayan unsurlar olarak ele alınmaktadır. Türkiye açısından bunun anlamı toplu intikam değildir. Herkesi cezaevine doldurmakla geçmiş çözülmez. Fakat hiçbir şeyi araştırmadan dosyaları kapatmak da barış değildir.

Bu nedenle "birkaç kişiye cezasızlık armağanı" eleştirisini daha güçlü bir kavrama dönüştürmek gerekir: **mağdur merkezli geçiş dönemi adaletinden yoksun seçici ceza kolaylığı**. Sorunun büyüklüğü kişilerin kaç kişi olduğunda değil, hukukî esnekliğin karşılığında toplumun ne elde ettiğindedir. Hakikat mi? Özür mü? Sorumluluk kabulü mü? Mağdura söz hakkı mı? Tazmin mi? Kurumsal reform mu? Tekrar etmeme güvencesi mi?

Bunlar yoksa hukukî kolaylık barışın bedeli değil, siyasî anlaşmanın primi gibi algılanabilir.

Demokratikleşme Örgütün Silahına Bağlanamaz

Terörsüz Türkiye projesinin felsefî açıdan en problemlili ihtimallerinden biri demokratikleşmenin PKK'nın davranışlarına koşullu hâle gelmesidir. Oysa ifade özgürlüğü, bağımsız yargı, seçilmiş yerel yönetimlere saygı, hukukî belirlilik veya eşit vatandaşlık PKK silah bıraktığı için verilmesi gereken ödüller değildir. Bunlar devletin vatandaşına zaten borçlu olduğu anayasal yükümlülüklerdir.

Bir  lke " rg t silah bırakırsa özgürlük alanını genişletirim" dediği anda farkında olmadan özgürlüğün kaynağını örgütün davranışına bağlar. Bundan daha tehlikeli bir paradoks düşünmek zordur. **Kürt vatandaşın hakkının  l  s  PKK'nın silahı olamaz.**

Komisyon raporunun hak ve özgürlüklerin genişletilmesine ilişkin  nerileri bu nedenle silahsızlanmanın tali eklentileri değil, demokratik devletin kendi başına yerine getirmesi gereken görevler olarak okunmalıdır. Raporda temel hakların önündeki engellerin kaldırılması ve şiddet içermeyen ifadelerin terör suçu kapsamına sokulmaması yönündeki öneriler bunun açık göstergesidir.

Palyatif Barış ile Kurucu Barış Arasındaki Fark

Palyatif siyaset hastalığın kaynağına dokunmadan belirtilerini azaltır. Terör saldırılarının bitmesi, askerî operasyon ihtiyacının düşmesi, ölümlerin sona ermesi ve silahlı örgütün tasfiyesi olağanüstü kıymetlidir. Buna " nemsiz" demek ahlâken sorumsuzluk olur. Fakat bütün bunlar, Kürt meselesinin köklerini oluşturan vatandaşlık, temsil, kimlik, kültür, yerel demokrasi, devlet şiddeti hafızası, hukuk güvenliği ve ekonomik eşitsizlik sorunlarının otomatik c z m  değildir.

Kurucu barış başka bir şey ister. Türk toplumunun PKK şiddeti konusunda taşıdığı meşru güvenlik hafızasını tanır; Kürtlerin devletle yaşadığı tarihsel kırılmaları inkâr etmez. PKK'nın cinayetlerini siyasî davanın romantik bedeli saymaz; devlet adına işlenmiş hukuk dışı eylemleri "devletin bekası" gerekçesiyle kutsamaz. Türk'ten suçluluk, Kürt'ten sadakat gösterisi istemez. Her ikisinden de ortak hukuka bağlılık ister.

Gerçek demokratik barışın ölçütü budur.

Terörsüz Türkiye bu eşiği ge eabilirse Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük demokratik dönüşümlerinden birinin başlangıcına dönüşebilir. Ge emezse tarih, bu süreci daha dar bir cümleyle yazacaktır: **Devlet silahlı  rg t  tasfiye etti, fakat Kürt meselesinin demokratik kaynaklarıyla yüzleşmeyi sonraya bıraktı.**

O "sonra" ise Türkiye'nin son yüz yılında defalarca ertelenmiştir.

Barışın kalıcılığı için silahların teslim edilmesi gerekir; fakat devletin de bazı alışkanlıklarını teslim etmesi gerekir: vatandaşını güvenlik kategorileriyle okuma alışkanlığını, eleştiriyi sadakatsizlik sayma refleksini, geçmişi sorgulamaktan korkmayı, hukuku siyasî ihtiyaca göre esnetmeyi ve farklılığı tehdit olarak görmeyi.

PKK'nın silahsızlanması Türkiye'nin önündeki büyük bir kapıyı açabilir. O kapıdan demokratik cumhuriyetin geçip geçmeyeceğine ise artık örgüt değil, devlet ve toplum karar verecektir.

Filozof Kirpi: "Savaşı bitirmek için silahı susturmak yeter; barışı kurmak için devletin de toplumun da kendi korkularıyla yüzleşmesi gerekir."